

Марија ЦРНИЋ-ПЕЈОВИЋ

ЈЕДНО НАСЕЉЕ ХЕРЦЕГНОВСКЕ ОПШТИНЕ У XVIII ВИЈЕКУ МОЈДЕЖ ПО ДОКУМЕНТИМА АРХИВА ХЕРЦЕГ-НОВОГА

Историјска прошлост свих наших крајева, па и овога, била је бурна, тешка и промјенљива. Крај XVII и читав XVIII вијек је веома немиран временски период. Одласком Турака из херцеговског краја остаје незнатан број старосједилачког становништва, а настаје читава „сеоба народа“ ка овим крајевима, из Херцеговине и Црне Горе.¹

Све досељене породице, којих је било око 360, нијесу одамах имале стално мјесто боравка. По наредби генералног провидура Молина, 1689. године одређена су слиједећа села за насељавање дошљака: Мокрине, Мојдеж, Жлијеби, Пријевор и Брајковина (дио Пода).²

Увидом у документацију Архива Херцег-Новог живот у свим насељима херцеговске општине текао је мање-више подједнако, јер су им географски, историјски и друштвени фактори били заједнички.

Нашу пажњу, овом приликом, привукло је село Мојдеж, јер је једно од најстаријих насеља у овом крају; једно од нај-

¹ У току морејског рата (1684—1699), нарочито послје заузећа Херцег-Новога (1687), Млечани су заузели велики дио Херцеговине, те им је народ пришао и помогао у борби против Турака. Миром у Карловцима Венеција губи сва освојена мјеста у Херцеговини, а народ се повлачи заједно са војском и Херцег-Нови и околина постају главни насељенички крај који су напустили Турци. На одређивању граница радила је млетачко-турска комисија пуне три године. Но то није посљедње разграничење између ове двије државе. Исто тако, пуне три године на истој територији ради комисија за одређивање граница послје рата 1714—1718. који је такође вођен између ове двије велике силе.

² Др Глигор Станојевић, Први катастар херцеговског краја из 1702. године, „Гласник Цетињских музеја“, Цетиње, 1974, стр. 130.

већих не само по броју становника него и по површини, привредно развијено због обиља текућих вода, које су омогућавале рад бројних млинова; затим, налазило се на граници Млетачке Републике и Отоманског царства, а у њему се налазе и остаци једног споменика културе који је скоро заборављен.

На територији данашње херцеговске општине, поред Жвиња, Мокрина, Св. Стефана (Сушћепан), Кута, Бијеле и Крушевица постојало је и село Мојдеж.³

Први спомен села Мојдежа датира 8. VIII 1417. г. »de Moises de Draceviza«.⁴

Од првог помена овог насеља, почетком XV вијека, до доласка Млечића, за сада не располажемо документацијом, али можемо са сигурношћу тврдити да је дијелио судбину сусједних насеља која су од пада Босне била под турском влашћу,⁵ до доласка Млечића и у овај крај Боке.

Од Игала, пола сата хода, долази се до првих кућа Мојдежа. Село се дијели на више засеока: Ковачи, Миокусовићи, Подпланина.⁶

Мојдеж је село са највећим бројем извора живе воде у овом крају: Извори су: Глоговац, Ловац вода, Тртор, Оштро зуб, Жљебеник, Гучина, Подкучје или Зорића вода, Доња вода, Војинова вода, Дубочњак, Милића вода и др.⁷

У документима Архива Херцег-Новог за период о коме је ријеч, наилазимо на ове земље — локалитете у Мојдежу: Музге, Синдиковина, Под шипак, у Челима код св. Недјеље, Кослановина, Злетеница, Годјак, Жукова главица, Мамуд Башић и Под Кук.⁸

³ М. Динић, Земље херцега св. Саве, Глас СКА, књ. 182, Београд, 1942.

⁴ Др Гавро Шкриванић, Именик географских имена средњовјековне Зете, Титоград, 1959. г., стр. 80. М. Динић погрешно је навео 1418. г. а касније тако пренио и Г. Шкриванић.

⁵ Накићеновић Сава, Антропогеографска студија „Бока“, Насеља српских земаља, књига IX, Београд, 1913. Накићеновић каже: „Нити се памти да је икад Турчин овдје станао“, што се не би могло прихватити и што побија и сам назив Турска кула — рушевина у Мојдежу као и још један податак, од више њих којима располажемо; 1726. г. млетачке власти издаде су налог сељанима Мојдежа да не дирају у земље које држи Стијепан и Никола Зипанчић, а које су биле својина Мехмед-аге Гојзибашића. (Архив Херцег-Новог, Политичко управни Млетачки архив (АХ ПУМА), фас. LXXXIV, лист 25.

⁶ Накићеновић наводи да се за вријеме млетачке управе село звало и Под планина што се не може никако прихватити, јер у свим документима изричито се говори о Подпланини као дијелу села Мојдежа, Милутин Радојевић, пок. Јована из Подпланине — Мојдежа, признаје да је примио од попа Мија Сабљичића из Ратишевине 777 лира — АХ ПУМА, ССХІХ, 3.

⁷ За пружену помоћ приликом рада посебно се захваљујем другу Андрић Пера Божу.

⁸ АХ ПУМА, ССXLVII — 5, 14, 35, ССС — 16, 18, 55, 68 — 71, 220, ССXXI — 138, 340.

1417. die VIII augusti

1417
c. 102
+ beato
domini
omne scilicet

domini edwardus filius petri Hubini suscepit se obligando ad
et apertis p[re]missis se obligavit p[ro]b[er]o andree de h[ab]itu
+ beato
domini
omne scilicet

Blathus de almonach de noister de d[omi]no reddidit ad
publiam curiam parisijs s[ed] andree ble de m[er]it[is] domi equi
q[ui] exortibus p[er] xpp[ist]o deo quas affert fuit excepisse q[ui]ntitas de
emissione de equi ab ei[us] hoie et p[ro]p[ri]a cu[m] iustitia p[er] p[ro]p[ri]a
bona s[ed] cu[m] s[ed] p[ro]p[ri]a

Die VIII Augusti

Magister de ob[is] et alios p[ro]b[er]os affert fuit h[ab]itu
Prep[ar]at[is] et p[ro]p[ri]a habu[n]t caligato d[omi]no et Blunde p[ro]p[ri]a
fuit p[ro]p[ri]a s[ed] p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a qua[m] cu[m] b[er]o d[omi]no de
temp[or]e et man[us] qua[m] occupant s[ed]em d[omi]no b[er]o ad
d[omi]no p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a
p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a

p[ro]p[ri]a
d[omi]no
p[ro]p[ri]a

adich beator edib[er] petru[us] p[ro]p[ri]a et se obligavit p[ro]p[ri]a
conuicando p[ro]p[ri]a d[omi]no de amaguo et p[ro]p[ri]a d[omi]no de g[er]o
et uocab[is] p[ro]p[ri]a d[omi]no p[ro]p[ri]a d[omi]no usq[ue] ad m[er]it[is] p[ro]p[ri]a
p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a

Докуменат из Дубровачког архива у којем се први пут помиње Мојдеж 8. VIII 1417.

До данас је о Мојдежу веома мало писано, сем нешто више што можемо наћи код Саве Накићеновића⁹ и о становништву у другој половини XVIII вијека у раду др Борба Миловића.¹⁰

Број становника села Мојдежа за више од два вијека није се знатно мијењао. Наиме, из првог пописа 1702. г. знамо да је писано 589 становника; почетком XIX вијека, односно 1804. г.¹¹ у селу је живио 551 становник, а почетком XX вијека, односно 1913. г.¹² у селу живи 555 становника.

За прву половину XVIII вијека немамо података о броју становника сем напријед поменутих, али зато друга половина тога вијека обилује већим бројем сачуваних пописа становника за овај крај, па тако и за село Мојдеж. Прве године друге половине XVIII вијека у овом селу живјело је 64 породице са 524 члана; 1758. године пописано је 83 породице и 576 житеља; 1763. г. 81 породица и 461 становник; 1771. г. 92 породице и 538 становника; 1780. г. 92 породице са 507 житеља; 1787. г. 91 породица са 891 становником;¹³ 1789. г. је пописано 95 породица и 507 становника; 1790. г. број породица је исти а становника 523, док је 1792. пописана 91 породица и 530 житеља, а наредне године 94 породице и 543 становника и 1799. г. 106 породица и 530 становника.¹⁴

Поређења ради наводимо податак да је 1780. године у херцеговској општини, односно у насељима: Топлој, Требесину, Св. Стефану, Ратишевини, Мојдежу, Мокринама, Каменоме, Подима, Жлијебима, Сасовићима, Казимиром, Кутима, Кумбору,

⁹ Накићеновић о Мојдежу каже: „Село има доста земље за обрађивање. Око кућа, у непосредној близини вртови (20 х), оранице (59,51) и нешто винограда (7,77), а у планини пашњаци (209) и шуме (120). Пашњаци и шуме далеко су од кућа (1/4—3/4 сата, то је опћински (комун) у ком је дозвољена паша оваца, а ограничено козе, по 2 на кућу и поткресивање дрва. Село храни на овом простору 2 коња, 155 говеди, 154 овце, 268 свиња и 42 козе. Ово село има и у Херцеговини и у Суторинском пољу своје земље гдје су им виногради који су од села 1 сат удаљени. Десетину дају држави по старом обичају.Имена земаља у селу су Бјељине, Каљечине, Комаре, Дубраве, Савин камен, Себиње (треба Сибиње), Ковачи, Чадиље (треба Чакљине), Миокусовићи, Крцелевина, Гобак, Гојчевина, Гучевина, Часа, Рагање (вјероватно Кагање), Пријевор, Лобар (треба Лобер) Пожар, Дебели лад, Вртине, Вијенац, Широки продо и Букоровац.

¹⁰ Др Борбе Миловић, Становништво Мојдежа у другој половини XVIII вијека, „Бока“, 9, Херцег-Нови, 1977. г., стр. 235—247. У свом раду др Миловић наводи податке закључно са 1789. г. Међутим, постоје како се види из наведеног, подаци и за 1790, 1792, 1793. и 1797. г.

¹¹ АХ ПУМА, ССLXVIII, 267.

¹² Сава Накићеновић, наведено дјело, стр. 450.

¹³ Глигор Станојевић, Неколико статистичких података о Боки Которској из средине XVIII стољећа, Споменик САН, CV, стр. 32.

¹⁴ АХ, Топаљска комунитад, фас. II, 6, 27—28, 49—50, 145—146, 177—178, 198—199, 245—246, 259.

Баошићима, Бијелој, Крушевицама и Јошицама живјело 6 283 становника, а тада је град Херцег-Нови имао свега 174 становника.

Одмах по заузећу Херцеговине и ових крајева млетачка власт врши попис становништва и уводи порески систем. Први катастар херцеговског краја, и поред свих његових недостатака и грешака, нарочито у писању имена, веома је за нас значајан. Поред имена домаћина породица, броја чланова породице, дати су и подаци о површинама винограда и другог земљишта које посједује свака породица, као и пореско задужење. Овдје ћемо изнијети само дио који се односи на Мојдеж.¹⁵

DESCRIZIONE DEL TERRITORIO DI MOIDES E SDOCI
CON IL NOME DELLI MOLINI

	Anime	Vigna perte ghe ¹⁶	Tereno perte ghe	lire
Governatore Giovanni Borovich	—	3600	—	20
Marco Paich	7	—	2100	8,15
Milia Comneno	4	—	1000	4,12
Ivan Mladinovich	6	—	1800	7,10
Vuco Mladinovich	7	—	2000	8,7
Voin Bucovaz e Todor Blecovich	12	—	3600	15
Milia Ivanov	12	—	3600	15
Vuco Tomasev	5	—	1500	6,6
Pero Milotinov	6	—	1800	7,11
Selach Radulovich	11	—	3600	15
Dragoile Drascovich	7	—	2100	8,16
Stoia Stipanovich	2	720	36	4,10
Tripcho Javcalovich	7	—	2006	8,9
Stefano Golub	5	—	1500	6,6
Marco Petcho e Stoian Stipanov	7	360	1640	8,18
Ivan Micaelov	6	—	1800	7,11
Bose Braiovich	4	—	1100	6,15
Ivan Braiovich	5	—	1300	5,10
Gele Chisicha	2	—	600	2,11
Nicola Braiovich	8	—	1200	51
Ivan Ivanov	5	—	—	—
Perisa Popovich e Milan Ivanov	10	—	3000	12,10

¹⁵ Доци — Доњи дио села Мојдежа.

¹⁶ Глигор Станојевић, наведени рад, стр. 137. Пертега или петрица је дуги штап. Овдје значи мјеру за површину и износи мало више од пола ара. ДОЦИ — Доњи дио села Мојдежа.

	Anime	Vigna perte ghe	Tereno perte ghe	lire
Ivan Culinovich	7	—	2100	8,16
Prete Vucasin	9	—	2685	11,5
Vuco Braiovich	4	—	1904	7,14
Nicola Cotleniza	4	—	900	3,15
Sava Vusetin	11	—	3130	13,2
Jovo Lazarov	4	—	1100	4,12
Bogdan Vucadinovo e Abram Tomasevich	10	—	3000	12,10
Vucadin Darnich	6	—	1800	7,10
Karambassa Bose Lusich	8	1080	—	6
Luca Lusich	4	—	1100	4,12
Vuco Veselisch	6	360	1440	8,2
Boscho Nicolisch	3	—	900	3,15
Petcho Bercovich	8	360	1840	9,14
Pero Radunich e Gabrilo Vuco	8	—	2300	9,12
Radule Dumovich e Ivan Dumovich	8	—	2300	9,12
Per il Karambassa della villa	—	720	—	4
Jele Nicolina	5	—	1900	6,5
Voin Milcovich	7	—	2100	8,15
Capitan Sava Angelich	7	720	2080	12,14
Boscho Ivanov	7	—	2066	8,13
Milia Vusichev	3	—	900	3,15
Milivoi Borcovich, Tomo Lusich, Nicola Cocavisich e Petar Nincovich	17	—	5106	21,8
Vuiadin Pero	5	—	1400	5,17
Vuco Milovich	7	240	1860	9,3
Nicola Radonsich	3	—	900	6,5
Juro Petcovich	4	—	1206	5,2
Ivan Jancalovich	18	—	4400	18,7
Comnel Jurricevich	6	—	1806	9,11
Vuco Chieranich	6	—	1800	7,10
Jure Ivanovich	4	—	1160	4,18
Milotin Cocolievich	5	—	1500	6,5
Nicolo Radoiev	7	—	2100	8,15
Vuco Ivanov	1	—	360	1,10
Damian Chesevich	6	—	1800	7,10

	Anime	Vigna perte ghe	Tereno perte ghe	lire
Ivan Stoisinovich	1	—	400	1,74
Jovo Covaz	18	—	4670	23,10
Gosden Radofsich	6	730	1800	7,10
Governator Giovanni Borovich	—	—	2500	10,11
Vuco Radulovich	11	—	3150	13,3
Novach Coievich	5	—	1506	6,6
Vuco Mugliasich	6	—	1800	7,11
Milivoi Resich e Tomo Ivanovo	—	1200	—	—
Jovo Nicovich	13	—	3800	16,2
Boscho Miloevich	6	—	1806	7,10
Nicolo Harambasia	6	—	1800	7,10
Bose Ivanovich	4	—	1200	5
Daniel Ivanovich	8	—	2350	9,16
Vuco Pero	3	—	900	3,15
Vuco Juro	3	—	906	3,16
Milincò Sendich	12	—	3500	14,12
Padri Caloeri	13	—	3245	13,12
Petar Mansalovich e Rausuf Radosinov	8	—	2000	8,7
Lale Milosalich	6	—	1700	7,3
Savo Juro	3	—	1112	4,14
Boso Coievich	7	—	2000	8,7
Piero Milin	10	—	3100	12,10
Vuco Ivanov	10	—	3000	12,10
Vuco Vuiovich	9	—	2400	10
Sfitcho Domasetovich	4	—	1206	5,2
Bose Lazaro	6	—	1700	7,3
Pero Milinovich	4	—	1106	4,17
Petar Juratcovich	4	—	1200	5,1
Roscho Stipanovich	7	—	2000	8,7
Miletta Vuletich	4	—	1206	4,18
Vuia Secola	4	—	1200	5,2
Chierana Radovanova	1	—	300	1,5
Luce Miloceva	2	—	606	2,11

	Anime	Vigna perte ghe	Tereno perte ghe	lire
Pero Vitcovich	10	—	3120	13,2
Pero Vuco	3	—	900	3,15
Piero Gelinich	4	—	2520	10,10
Karambassa Petar Giuratcovich	8	—	3000	12,10
Vucetta Resich	4	—	1200	5,2

Suma, anime No 589

Terreno, campi No 240

Vigna, campi 12 perteghe 250 fa in tutto lira 772,1.

Двије године касније израђен је нови катастар који има знатна одступања од овога из 1702. г. Ако узмемо у обзир да је вођен рат (1714 — 1718) између Венеције и Турске и вршено поновно разграничење на овој територији, да је било и извјесног броја породица које су се из ових или оних разлога вратиле у стари крај, да је земља додијељена и оним житељима који су остали у границама турске владавине, онда је сасвим разумљиво да је морало долазити до многих грешака и разлика приликом пописа. Ово нарочито важи кад је у питању биљежење наших имена од стране млетачких чиновника. У каснијим списковима, а нарочито у онима који су сачињавали пароси или главари појединих села много тачније су навођена имена, а каснијих година мање се наилази на име домаћина породице и очево име без презимена. Такав један попис становника села Мојдежа, који је настао скоро читав вијек послје напред наведеног, доносимо у цијелости. Докуменат је сачињен ћириличким писмом и по породицама (односно кућама) на 1. марта 1799. године:

1. Васо Поповић, душа	6	12. Глиго Кеџовић	3
2. Никола Брајовић	5	13. Марко Кеџовић	6
3. Лазар Брајовић	7	14. Танасије Котлаш	7
4. Буро Брајовић	5	15. Никола Котлаш	2
5. Перо Брајовић	5	16. Буро Котлаш	5
6. Косто Брајовић	5	17. Дјеиодјие Кулиновић	9
7. Миат Брајовић	9	18. Тодор Кулиновић	5
8. Перо Николин	10	19. Алекса Поповић	6
9. Саво Јованов	5	20. Сава Поповић	4
10. Раде Кеџовић	5	21. Перо Поповић	4
11. Мастор Кристо	5	22. Лазар Поповић	8

23. Никола Зорић, душа	6	62. Јована Вуиовић	2
24. Сава Зорић	4	63. Лексо Вуиовић	7
25. Јефто Зорић	4	64. Глиго Вуиовић	6
26. Јово Перов	3	65. Миат Вуиовић	7
27. Давид Перов	4	66. Маре Миатова	4
28. Сава Томов	4	67. Јово Митров	6
29. Поп Теодор	4	68. Перо Режић	7
30. Илија Евтов	10	69. Симо Режић	8
31. Стане Сирота	2	70. Шћепан Режић	3
32. Миат Зипачић	5	71. Вимија Режић	3
33. Илија Зипачић	2	72. Јоко Режић	3
34. Васо Зипачић	6	73. Симо Остоин	5
35. Јово Зипачић	3	74. Јово Иванов	6
36. Миат Думовић	6	75. Проко Велаш	5
37. Сава Думовић	7	76. Игнат Велаш	5
38. Никола Савин	8	77. Јаков Тривков	4
39. Стоа Андрина	2	78. Глиго Поробић	11
40. Јоко Томанов	5	79. Шћепан Поробић	11
41. Анђа Бриковић	4	80. Илија Поробић	4
42. Симо Браиовић	9	81. Перо Поробић	5
43. Јоко Браиовић	5	82. Марко Поробић	5
44. Јоко Тодоров	4	83. Тодор Поробић	7
46. Марија Симова	3	84. Аћим Париез	3
47. Лука Влаовић	5	85. Нико Париез	4
48. Миртра Илина	3	86. Марко Сабо	9
49. Сара Влаовић	2	87. Митар Виллов	8
50. Тодор Влаовић	4	88. Перо Виллов	5
51. Мато Влаовић	4	89. Јока сирота	2
52. Алекса Влаовић	3	90. Сава Миловић	5
53. Никола Влаовић	3	91. Кристо Миловић	6
54. Сава Буранов	3	92. Сава Шћепанов	8
55. Миртра сирота	1	93. Симо Дјевеница	5
56. Перо Радучић	5	94. Митар Дјевеница	4
57. Мато Радучић	3	95. Васо Дјевеница	6
58. Перо Симов	7	96. Вуко Дјевеница	8
59. Јоко Вујовић	3	97. Мио Милић	2
60. Ристо Вуиовић	4	98. Вуко Вујачић	8
61. Косто Вуиовић	9		

99. Јоко Андрић, душа	6	103. Данило Андрић	5
100. Мато Андрић	2	104. Мио Андрић	9
101. Стоја Шумароша	4	105. Тодор Шидик	2
102. Јоко Митров	4	106. Андрија Шидик	4

Д 129

411

Ду 540

Парок поп Теодор Милановић осела Модежа 1799.¹⁷

На полеђини другог листа пише: „Нота осоли кнеза Васу Поповића осела Модежа“¹⁸ и „Предато на 22 маћа 1799.“¹⁹ Кнез Васо Поповић узне будући неумијећи писати 106 Митар Владоевић писа“.²⁰

Сачуван је још извјестан број пописа становника Мојдежа, сем напред наведених, који нам сем броја житеља дају и неке друге интересантне податке.

Један докуменат писан ћирилицом, 20. XII 1780. г. упознаје нас и са старосном структуром становништва, те видимо да је било те године 80 мушкараца (од 16 до 60 година старости), 30 стараца (који су прешли 60 година живота), 132 мушке дјеце (до 16 година живота), жена 152 и дјевојака 80.

Мојдежани су те године били наоружани са 120 мачева, 80 пушака и 50 пиштоља.²¹

Осам година касније у селу живи 27 људи старијих од 60 година, 47 „људи од оружја“ (од 16. до 60. године старости), 270 дјечака, 439 дјевојчица и 98 жена. Тада је у селу пописано и оружје. Било је 37 пушака, 31 пиштољ и 7 мачева и сабаља.²²

Није нам овом приликом намјера свестраније испитивати поријекло породица које живе током XVIII вијека у Мојдежу. У сачуваној документацији наилазимо на слиједећа презимена:²³ Андрић, Брајовић, Брковић, Будеч, Чворовић, Думовић,

¹⁷ Нота од соли, списак становника по насељима на основу којих се добијала со. Текст је писан истим рукописом као и имена домаћина породица.

¹⁸ Ову реченицу писало је друго лице.

¹⁹ Маћа — марча — марта.

²⁰ Шта овдје означава број 106 немогуће је објаснити. На основу рукописа да се закључити да је ову реченицу писало треће лице.

²¹ АХ ПУМА, ССЛXVIII, 278.

²² Др Глигор Станојевић, Неколико статистичких података о Боки Которској из средине XVIII стољећа, Споменик САН, CV, стр. 32.

²³ Не може се овдје говорити о тачности наведених презимена, јер је познато да у то вријеме није још устаљена употреба презимена, већ је још у употреби индивидуално име и очево име.

Дјевенице,²⁴ Бурановић, Буриновић, Гојковић, Кецовић, Ковач, Котленичић, Котленић, Котлаш, Краљевић, Лучић, Милић, Миловић, Марковић, Паријез, Поповић, Поробић, Радуловић, Радојевић (Радоевић), Радунчић,²⁵ Режић, Шиндик (Шидик), Шабо (Шабовићи), Унковић, Вујачић, Влаовић, Велаш, Вилов, Вујовић, Зипанчић и Зорић.²⁶

Данас живе потомци породица са чијим смо се прецима сретали скоро прије три вијека: Андрић, Брајовић, Будеч, Гојковић, Краљевић, Кулиновић, Котлаш, Миловић, Поповић, Поробић, Радунчић, Радуловић, Рожић, Шабовић, Унковић, Влаовић, Вујовић, Вилов, Велаш, Вујачић, Зипанчић и Зорић.

Презимена Мишевић, Мијајловић, Мркајић, Ротковић и Трипковић јављају се данас у Мојдежу поред горе наведених која пратимо од почетка XVIII вијека.²⁷

Породице: Брковић, Чворовић, Думовић, Бурановић, Буриновић, Ковач, Кецовић, Котленичић, Котленић, Милић, Марковић, Радојевић и Шиндик су изумрле, и поред записа који су остали о њима на понеке подсећају поједини називи у селу: Думовина, Кецовина, Ковачи итд.²⁸

Досељено становништво 1701. г. упућује делегацију у Венецију са захтјевом да им се додијели земља за обрађивање, која је остала по одласку муслиманског становништва, по ослобођењу Херцег-Новога за Херцеговину.

Сенат прихвата захтјеве које су му изнијели представници становништва овога краја и доноси одлуку да се старјешинама додијели доживотна пензија од 4 дуката мјесечно и по 20 цампи земље, а осталим породицама по 4 цампа земље. Ову одлуку није било лако ни једноставно спровести. Новодосе-

²⁴ У XVIII вијеку јавља се презиме Дјевенице и Миловић, а данас се име Дјевенице задржало као надимак за породицу Миловић.

²⁵ Породица Радунчић носи надимак Магуд, док Накићеновић бљежи као презиме.

²⁶ Накићеновић Сава, „Бока“, стр. 450. „У овом селу станују братства: Магуд, Кецовићи, Гудечи (вјероватно Будечи), Косићи, Вујовићи, Радуловићи, Јаковићи, Брајевићи, Поповићи, Зипанчићи, Сабовићи, Паријези, Вилови, Краљевићи, Думовићи, Дјевенице, Андрићи, Поробићи, Вујачићи, Мрковићи (вјероватно Мркајићи) и Влаовићи.“ ... По књизи »Catastico di Moides« који је 1726. г. зна се да тад у Мојдежу бијаху Бошко Нинковић, Андрија Царевић, Душко Мишетић, Илија Зеленбаћ, Јово Котленица, Јово Кулиновић, Јово Кулишић, Петар Милић и Јован Симић. По свој прилици они су погинули у оним честим ратовима, те се о њима ништа не зна, као ни да су имали породе... Накићеновић није навео многе породице као нпр., Радунчиће, Зориће, Миловиће, Унковиће и друге срећемо и у XVIII вијеку и данас.

²⁷ Највјероватније да су и ове породице доселиле почетком XVIII вијека, али због неупотребе презимена или измјене презимена не налазимо их раније.

²⁸ Породице: Паријез и Лучић вјероватно су пресељене у Игало, односно Суторину.

љеника је велики број (по некима и до 6.000), земље је мало, нарочито оне плодне. Тих година углавном и престаје досељавање које је било тако масовно да је генерални провидур за Далмацију био присиљен издати забрану о даљем усељавању. Неопходно је било израдити и средити земљишне књиге и издати тапије на додијељено земљиште. Први катастар за херцеговски крај израђен је 1702, а други 1704. године. Земља је додјељивана из општедруштвене имовине.

Мјерачу Диодатију наређено је 1726. г. да премјери неко земљиште у Мојдежу које је општедруштвена имовина, а које тражи да му се додијели Вујадин Јован Перов. Браћи Перов земља је додијељена, исте године уз обавезу плаћања годишњег пореза.²⁹

Мијо Вучетин, Симо Велаш, Стијепан Поробић, Остоја и Јово Вуковић, Митар Режић и Митар Зота³⁰ траже да им се уступи један комад крша у Мојдежу из општенародне имовине.³¹

Многе породице нијесу добиле одлуком Сената ни одређену површину земље у износу од 4 цампа, чак ни кршевитог а камоли плодног земљишта или винограда. Највећи број породица држе као кметови или под закуп туђу земљу.

Тако је Филип Кецовић 1750. године дао неко земљиште под кметство³² Јову Поробићу.³³

Кметовима Мијату Вилову, Јову Поробићу, Јовану Поробићу и Трипку Мулину 20. VIII 1761. г. заплијењен је плод са земљишта породице Кецовић а коју они држе.³⁴

Неколико година касније, 1768. г. извршена процјена земље Натала Грегорина из Котора, а коју је држао његов кмет Митар Режић.³⁵

Знамо да је млетачка власт давала многе повластице главарима да би тако лакше и једноставније преко њих управљала народом, а нарочито онда када је долазило до мемира који су особито били чести у неродним годинама. Изгледа да главари ипак нијесу имали неограничену власт над народом.

Тако млетачке власти 1763. г. издају наређење главару села Мојдежа да без дозволе власти не смије позивати сељане

²⁹ АХ ПУМА, LXXXIV, 38.

³⁰ Зота, по неким индикацијама то је породица Зорић.

³¹ АХ ПУМА, ССХХIII, 33.

³² Накићеновић тврди да никад сељаци нијесу били кметови. Сигурно да он овдје није мислио на кметско у смислу кмета феудалног времена, а како знамо да је неког вида кметских односа било у овом крају и у XX вијеку, то је због тога за ово село Накићеновић посебно нагласио, а горњи наводи побијају ову његову тврдњу.

³³ АХ ПУМА, СХСVII, 40.

³⁴ АХ ПУМА, ССХ, 39.

³⁵ АХ ПУМА, ССХХVII, 98.

по кућама и саслушавати их о појединим догађајима и стварима.³⁶ Истовремено забрањено је сељанима Мојдежа, од стране провидура Херцег-Новога Николе Бемба, да се без претходног одобрења власти одазивају на саслушање по приватним кућама.³⁷

Истина, може се претпоставити да је оваквих случајева било и у другим селима, али овакво наређење нијесмо нашли за неко друго насеље херцеговске општине, у то вријеме.

Централна и најзначајнија личност прве половине XVIII вијека у Мојдежу је сердар Никола Кеџовић.³⁸

Сердар Никола Кеџовић није вршио само послове везане за село Мојдеж него и шире, не само због своје функције већ и због самог положаја његовог села, које се налазило на граници Млетачке Републике и Отоманског царства.

Провидур Вицко Бона 1734. г. упутио је писмо сердару Николи Кеџовићу у којем му захваљује на достављеним вијестима из Турске.³⁹

Млетачка власт писмено захваљује 1743. г. истом Кеџовићу због хватања једног одбјеглог војника и доставља му као награду — 1 дукат.⁴⁰

Чувари млетачко-турске границе били су наши људи. Како је 1743. г. једна Туркиња прешла границу неопажена од граничних стража, а за то дознале млетачке власти, сердар Никола Кеџовић тражи од стража већу будност.⁴¹

Приликом појава заразних болести предузимане су веома строге мјере заштите, па је у случајевима ширења зараза већих размјера, поред сталних санитарних стража, мобилисан већи број људи.

Тако је провидур Херцег-Новога, а по наредби из Котора, позвао сердара Николу Кеџовића и наредио му да постави у Кумбору и код цркве Св. Недјеље у Јошицама по 25 чувара због спровођења санитарних мјера, односно да пазе да становници тих мјеста не би долазили у додир са околним становницима због појаве заразе.⁴²

³⁶ АХ ПУМА, ССХ, 48.

³⁷ АХ ПУМА, ССХIII, 68 — 69.

³⁸ АХ ПУМА, СИИ, 545 — 555. Воин Воиновић из Херцег-Новог у име своје и своје браће моли да се путем саслушања свједока утврди да је послје смрти сердара Митра Баја изабран за сердара његов отац Милош, а по његовој смрти син му Драгутин, послје његове смрти сердар Никола Кеџовић из Мојдежа.

³⁹ АХ ПУМА, СХVI, 66.

⁴⁰ АХ ПУМА, СХLVI, 337.

⁴¹ АХ ПУМА, ЦХLVI, 332.

⁴² АХ ПУМА, СХLIV, 54 — 56.

О појави заразе у Турској 1743. г. млетачке власти су одмах биле обавијештене преко сердара Николе Кеџоевића на чему му захваљују уз молбу да и убудуће пажљиво прати здравствене прилике у сусједним крајевима.⁴³

Сердар Кеџоевић пажљиво прати здравствене прилике у сусједним крајевима, јер наредне године обавјештава провидура Херцег-Новога да је у Зупцима у Кремендолу умрло неколико особа од заразне болести.⁴⁴

Сви досељеници бавили су се пољопривредом, па тако и становници Мојдежа. Без обзира колико год је млетачка власт настојала извршити одлуку Сената и свим породицама додијелити земљу, и колико год је разним повластицама и пореским олакшицама настојала олакшати тежак положај новодосељених поданика и тако и себи олакшати владавину над њима, живот већине досељеника био је веома тежак.

Како је земља била основни и једини извор живота, то је и очекивати да се највећи број докумената односи на разне проблеме везане за земљу, било да се ради о куповини или поклону, било због узурпирања туђе земљишта, било због нанесених штета усјевима.

Познато је, да је приликом додјељивања земљишта глава-рима додијељено пет пута већа површина него осталима. Из докумената се види да многи нијесу добили земљу у мјесту живљења већ и у сусједним, па и даљим насељима. Ово се нарочито може утврдити за прве двије деценије XVIII вијека, јер је каснијих година долазило до посједовања некретнина у насељима ван мјеста становања куповином, поклоном или на други начин.

Посједници већих површина били су увијек на удару, нарочито оних житеља које је често невоља натјеривала да узурпирају туђе земљиште или стоку напасају на туђем земљишту.

Због тога у неколико наврата Никола Кеџоевић тражи заштиту својих посједа те млетачке власти издају налог сељанима Мојдежа, Мокрина и Ратишевине да не дирају земље својине Николе Кеџоевића.⁴⁵ Овај налог из 1721. г. није имао никаквог дејства, јер се исти овакав налог издаје и 1723, 1726. и 1729. г.⁴⁶ Оваквих неприлика нијесу поштебени ни његови наследици, јер на основу тужбе Филипа пок. Николе Кеџоевића издато је 1726. г. наређење сељанима Мокрина и Мојдежа да не дирају земље власништво Филипа Кеџоевића.⁴⁷

⁴³ АХ ПУМА, CXLVI, 339, 341.

⁴⁴ АХ ПУМА, CLI, 15 — 16.

⁴⁵ АХ ПУМА, LXXV, 138.

⁴⁶ АХ ПУМА, LXXVIII, 71, LXXXIV, 32, CIII, 148.

⁴⁷ АХ ПУМА, CCIX, 60.

Оваквих наредби и налога издавано је веома много. Тако 1726. године власт издаје налог сељанима Мојдежа и Мокрина да не оштећују земље заслужног Јова Лазарева из Мокрина.⁴⁸ Марко и Илија, браћа Милић из Мојдежа, се жале да им сељани села Мојдежа и Ратишеvine оштећују њихове земље.⁴⁹ 1730. године забрањује се сељанима Мојдежа да стоком оштећују земље Бошка Живковића из Мојдежа.⁵⁰ Исте године издат је налог сељанима свих села на територији херцеговске општине да не узурпирају земљиште Секула и браће Бурашевић из Мојдежа.⁵¹ Провидур Бон издаје 1747. г. налог сељанима Мојдежа да не оштећују стоком земљу у Мојдежу својине капетана Изепа Диодати.⁵² Провидур Балби наређује сељанима Мојдежа да не оштећују земље у Мојдежу које су својина Марина Фонтана из Херцег-Новог.⁵³ Селани Мојдежа узнемиравали су у кориштењу посједа Сима Јованова Дјевеницу⁵⁴ и Јова пок. Цвијетка Поробића.⁵⁵ Земље Трипка Бијелића из Мокрина оштећивали су сељани Мокрина и Мојдежа.⁵⁶ Тому Томићу из Херцег-Новога, сељани Мојдежа и Каменога такође су оштећивали земљиште.⁵⁷ Јован Поробић из Мојдежа моли да не дирају његове земље као и земље Јова Цвјетковића.⁵⁸

Наређења издатих појединцима, да не оштећују туђе земљиште има велики број.⁵⁹ Такво наређење примио је Саво Андрић због земљишта Бошка Брајовића.⁶⁰ Јован Митров због земље браће Влаховић,⁶¹ поп Милан Вукашин, Јован и Стијепан Поповић због земљишта Петра Стојановића.⁶² Вујадин Секулов из Мојдежа и Милутин Вукобратовић узурпирани су земљиште у Суторини капетана Петра Диодати,⁶³ а Никола Косић из Мокрина користио је земљиште Вучка Милетина из Мојдежа.⁶⁴

⁴⁸ АХ ПУМА, LXXXIV, 46.

⁴⁹ АХ ПУМА, LXXXV, 140.

⁵⁰ АХ ПУМА, СIII, 176.

⁵¹ АХ ПУМА, СIII, 179. Највјероватније да су имали земље у многим селима.

⁵² АХ ПУМА, CLXXIII, 7.

⁵³ АХ ПУМА, СХСII, 122.

⁵⁴ АХ ПУМА, ССIX, 25.

⁵⁵ АХ ПУМА, ССIX, 165 — 166.

⁵⁶ АХ ПУМА, ССИ, 4.

⁵⁷ АХ ПУМА, СХХIII, 72.

⁵⁸ АХ ПУМА, CLXXII, 7.

⁵⁹ АХ ПУМА, ССIX, 25; ССХХIII, 29, 36, 48; ССХХVII, 143; ССХХХIX, 11; ССХLIV, 1, 9; ССLVIИ/V, 52, 71, 75, 92, 95, 96; ССLXXXI, 12, 27; ССХСIX, 26, 35 — 36, ССХIX, 254 — 259; СССХХII, 123; СССХL/I, 33.

⁶⁰ АХ ПУМА, СIII, 157.

⁶¹ АХ ПУМА, СIII, 164.

⁶² АХ ПУМА, LXXVIII, 74.

⁶³ АХ ПУМА, LIII, 49.

⁶⁴ АХ ПУМА, СIII, 158.

Маре Маркова из Ратишеvine подиже тужбу против Драка Милића из Мојдежа због ометања посједа.⁶⁵ Стефан Лазара Поробића води грађански спор са Јовом Цвјетка Поробића, такође због ометања посједа.⁶⁶

Мјерач земљишта имао је пуне руке посла. Он је истовремено вршио и процјену земљишта која се вршила било због куповине, диобе, неких несугласица или других разлога. Земљиште Јована Брајовића, које су узурпирали браћа Котленица исто из Мојдежа, процијењено је 1743. г.⁶⁷ Мјерач Диодати по добијеном налогу извршава премјер земљишта власништво браће Стијепана и Николе Зипанчића.⁶⁸ Исти, исте године, 1726. врши исти посао и премјерава земљиште које тражи да му се додијели — Јован Милић из Мојдежа.⁶⁹ Четири године касније премјерава земљиште за Вукоту Вуковића у исту сврху.⁷⁰ Диодати врши и мјерење земљишта браће покојног харамбаше Вука Брајовића.⁷¹ 1768. г. извршена је процјена и мјерење земљишта у Мојдежу својине Надали Еугена Грегорине из Котора.⁷² Неколико година раније процијењена је земља у Мојдежу, власништво наследника пок. Петра Фонтане из Херцег-Новога.⁷³

Причињене штете стоком на туђем земљишту можемо рећи да су скоро свакодневна појава. По наредби провидура Бон извршена је процјена штете на имању Ника Радловића, а коју је причинила стока Луке Вујачића.⁷⁴ Стока Станка Вилова начинила је штету на земљишту Стојана Поробића.⁷⁵ Штета стоком учињена је и на земљишту Бошка Брајевића,⁷⁶ Стојка Зипанчића,⁷⁷ Вука Вукова,⁷⁸ браће Кецовић,⁷⁹ Вука Вујова⁸⁰ и других.⁸¹

⁶⁵ АХ ПУМА, СIII, 147.

⁶⁶ АХ ПУМА, ССХХIII, 34.

⁶⁷ АХ ПУМА, СХLVI, 398.

⁶⁸ АХ ПУМА, LXXXIV, 35.

⁶⁹ АХ ПУМА, LXXXIV, 37.

⁷⁰ АХ ПУМА, СIII, 173.

⁷¹ АХ ПУМА, СХLVIII, 163.

⁷² АХ ПУМА, ССХХVII, 98.

⁷³ АХ ПУМА, ССXI, 101.

⁷⁴ АХ ПУМА, СLXVI, 65.

⁷⁵ АХ ПУМА, СLXVI, 19.

⁷⁶ АХ ПУМА, СХLVI, 40.

⁷⁷ АХ ПУМА, СIII, 151.

⁷⁸ АХ ПУМА, LXXVIII, 102.

⁷⁹ АХ ПУМА, СLXXIX, 5.

⁸⁰ АХ ПУМА, LXXСIII, 253, 283.

⁸¹ Види и АХ ПУМА, ССIX, 2, 10, 12, 47, 66; ССХ, 14; ССXI, 282, 283; ССХXI, 105; ССХХIII, 16, 48; ССХХV, 104; ССХХVII, 116, 143; ССХХIX, 24, 48; ССХL/II, 8; ССХLVII, 30—31; ССLV, 10, 26; ССLVIII/V, 87, 91, 104, 108; ССLX/IV, 14—15, 49, 58, 63, 65; ССLXXXI, 1, 12, 48; ССХСIX, 16, 18, 22, 54, 55—56; ССХХI, 138—140; ССХХII, 147; ССХХХ, 24 и др.

Власник земљишта када би затекао туђу стоку у својим усјевима, имао је права затечену животињу убити и у суд предати главу и један комад меса, а остало задржати за себе. Удаљеност до града, или рјешавање надокнаде штете на други начин разлози су да нам је остало записано свега неколико оваквих случајева. Тодор и Буро Милић из Мојдежа предају у суд један черек од свиње убијене на њиховом земљишту, својина Луке Шумара из Ратишевине.⁸² Неколико година раније, Буро Милић пријављује да је на свом земљишту затекао неколико свиња, власништво истог Луке Шумара, и да је једну убио, те предаје суду главу и један черек меса.⁸³ Маре, жена Сава Зипанчића, пријављује и доноси главу и черек меса у суд, од једног брата, својина Бошка Брајевића, а којег је убио њен муж, јер га је нашао на свом земљишту.⁸⁴

У другој половини XVIII вијека, нарочито, а и раније, јавља се велики број уговора о продаји земљишта. Многи Мојдежани продају своје земљиште члановима породице Фонтана из Херцег-Новога: Буран Зипанчић пок. Стијепана и његов син Стијепан за 26 цекина,⁸⁵ Трипко Зипанчић за 3 цекина,⁸⁶ Саво пок. Стефана Зипанчића за 130 лира, Буро, Симо, Никола и Саво Брајовић за 220 лира, а Сара и Стане Зипанчић за 140 лира,⁸⁷ Мирко пок. Стијепана Зипанчића продао је земљу за 2023 лире,⁸⁸ а Симо, Никола и Саво Брајовић пок. Пера за 8 цекина.⁸⁹

Земљу су продавали и други Мојдежани истим својим сељанима или другима. У провидуровој канцеларији у Херцег-Новоме, 17. II 1718. г. сачињен је уговор којим Крсто Поповић пок. Дамјана у име своје и брата Коста продаје Тому Савину Поповићу, свом стрицу, цијело њихово имање у Мојдежу за 14 цекина.⁹⁰ Саво покојног Луке Котленице из Мојдежа продаје некретнине за 15 златних цекина калуђеру Мојсију пок. Саве Лучића.⁹¹ Јован Симов из Мојдежа продаје попу Бурџу Лазаревићу из Мокрина неко земљиште у Мојдежу за 7 цекина.⁹² Митар Вилон из Мојдежа продаје неке некретнине Александру Ломбардићу из Топле за 20 цекина.⁹³ Филип Кеџовић, насљедник сердара Николе Кеџовића, и његов син Јово продају Јову

⁸² АХ ПУМА, СС1, 17.

⁸³ АХ ПУМА, ССLVIII/IV, 52.

⁸⁴ АХ ПУМА, ССLVIII/IV, 39.

⁸⁵ АХ ПУМА, ССXIX, 16 — 17.

⁸⁶ АХ ПУМА, ССXIX, 46 — 47.

⁸⁷ АХ ПУМА, ССXVIII, 163 — 164.

⁸⁸ АХ ПУМА, ССVIII, 166 — 167.

⁸⁹ АХ ПУМА, ССXIX, 15.

⁹⁰ АХ ПУМА, ССXLVI/III, 1.

⁹¹ АХ ПУМА, СLXXXIV, 12.

⁹² АХ ПУМА, СXIII, 52.

⁹³ АХ ПУМА, ССLVIII/III, 32 — 33.

и Мију Гојковићу из Мојдежа неке некретнине у Мокринама, зване „Каменити до“ за 32 цекина.⁹⁴ Мијат Драга Миловића продао је неке некретнине Јову Јовановићу из Херцег-Новога,⁹⁵ као и Перо Радунчић Николи Јовову Косић из Мојдежа.⁹⁶

Приликом додјеле земље из општедруштвене имовине, било је одредбом забрањено продавање исте. Изгледа да је ова законска одредба касније укинута, јер у првој половини XVIII вијека наилазимо веома ријетко на купопродајне уговоре; највећи број цитираних купопродајних уговора потиче из шездесетих година. Међутим, наилазимо на неколико случајева даривања некретнина, и што је још интересантније, прималац поклања дародавцу у знак захвалности новац. Овдје се сигурно ради о избјегавању неких законских одредби, било да се избјегне плаћање пореза, било да је земљиште под хипотеком због дуга па га није било могуће продати, или због неких других узрока. Да ли су браћа Лесо и Глиго Вујовић приликом регистравања 4 уговора, којима су им браћа Никола, Симо и Саво Брајовић даровали неке некретнине, овима за узврат дали неку надокнаду, остало нам је непознато.⁹⁷ Исто тако, остало нам је непознато, из изјаве коју су дали Филип, Глиго и Јефто пок. Јована Кеџоевића, да ли је њихов дјед пок. сердар Никола Кеџоевић добио неку надокнаду када је даровао неке некретнине Мијату пок. Трипка Бурова из Мојдежа.⁹⁸ Исти је случај и са Петром Стојановим из Ратишевине који је контима Василију и Војину Воиновићу, реченим кнежевима из Зеледуба,⁹⁹ поклонио неке некретнине у Ратишевину, Сушћепану, Дреновику и Мојдежу.¹⁰⁰

Други је случај када капетан Павле пок. Марка Илића из Доброте у име своје и свога брата Адама дарива капетану Тодору пок. Бұра Брајовића из Мојдежа, а овај њему за узврат, поклања 126 талира.¹⁰¹ Исто тако, Бұро и Јован, браћа, Брајовић пок. Луке и Симо пок. Петра Брајовића даривају три комада земље у Мојдежу Јову, сину Сава Вујовића, такођер Мојдежинину, а он њима у знак захвалности дарива 360 лира.¹⁰²

Велики број је обрађивао туђу земљу као кмет или је узимао под закуп. Посебно уложени труд на крчењу и култивисању земље, и друге предузете мјере које су доприносиле већем и бољем уроду, надокнађивао се.

⁹⁴ АХ ПУМА, ССХС/III, 64.

⁹⁵ АХ ПУМА, ССХХХVII, 46.

⁹⁶ АХ ПУМА, ССХХХVII, 56.

⁹⁷ АХ ПУМА, ССХХVII, 231 — 235.

⁹⁸ АХ ПУМА, ССХХIV, 41 — 42.

⁹⁹ Зелендуб, предно у Мељинама.

¹⁰⁰ АХ ПУМА, 50 — 51. Дреновик, дио села Сушћепана, некада се биљежио као посебно насеље »Partinenzа della villa di Drenovich e S. Stefano«.

¹⁰¹ АХ ПУМА, СССХVI, 21 — 23.

¹⁰² АХ ПУМА, ССХI, 20.

На молбу Марка Брајовића, кмета једног земљишта на Пандурици — Топла, својина покојне капетанице Јегде Жарковић и њеног заступника пок. Јована капетана Мирковића, наређена је 22. XII 1787. г. процјена кметских побољшица које је Брајовић на поменутом земљишту уложио.¹⁰³ На молбу Сима Пера Радунчића из Мојдежа издат је налог да се изврши процјена побољшица учињених на земљишту које држи под кметством, а својина је Тодора Бұра Косића из Мокрина.¹⁰⁴

Јусте пок. Петра Фонтане из Херцег-Новога даје под закуп једно земљиште у Мојдежу Симу Брајевићу, уговором склопљеним 10. VI 1790.¹⁰⁵ Исто тако, уговор о закупу склапају Марко, Андрија и Лука Мисинезовић из Пода, власници земље „Под кук“ у Мојдежу, коју дају Вуку Вујачићу.¹⁰⁶ Годину дана раније, на молбу исте браће Мисинезовић, провидур наређује дана 22. IX 1788. вјештацима Ивану Батисти и Антуну Гвери да изврше процјену побољшица на земљишту „Под кук“ у Мојдежу.¹⁰⁷ Вјештаци су процијенили да уложене побољшице износе 629,10 лира коју суму су браћа Мисинезовић положили у суд 18. XI 1788. г., а у корист Вука Вујачића.¹⁰⁸ На молбу мајстора Касина и браће Батисти издат је налог да се изврши процјена побољшица које су они уложили на земљишту својине пок. Тодора Зипанчића.¹⁰⁹

Јово Паријез пок. Михаила примио је 6 цекина за учињене побољшице на земљишту Андрије Фонтане из Херцег-Новога, а Петар Николе Дјевенице 3 цекина.¹¹⁰ Од истог власника и за исту сврху, примио је Трипко Бұров и његов син Мијат 135 лира.¹¹¹

До издавања налога за извршење процјена и записнички забиљежених долазило је само у случајевима кад се власник и купац земљишта нијесу могли нагодити. Сачуван је, поред већ поменутих и записник процјене побољшица на једном земљишту, а процјена је извршена због спора који је настао између Јова Стојанова Поробића и Данила Андрића.¹¹² Тодор Озрињић из Казимира (Сасовићи) процијенио је, и дао записнички изјаву, за побољшице које је уложио Бұро Трипков на земљишту „Годјак“, а које је својина Симане, удовице Луке Милића.¹¹³

¹⁰³ АХ ПУМА, ССLXXXI, 49.

¹⁰⁴ АХ ПУМА, ССXLIV, 10.

¹⁰⁵ АХ ПУМА, ССXC/II, 28 — 30.

¹⁰⁶ АХ ПУМА, ССXCIV, 1.

¹⁰⁷ АХ ПУМА, ССLXXXIX, 148.

¹⁰⁸ АХ ПУМА, ССLXXXI, 149.

¹⁰⁹ АХ ПУМА, ССXXIX, 25.

¹¹⁰ АХ ПУМА, ССXII, 44.

¹¹¹ АХ ПУМА, ССXII, 45.

¹¹² АХ ПУМА, ССXXIX, 28 — 29.

¹¹³ АХ ПУМА, ССVI, 154 — 155.

Може се рећи да је Село Мојдеж село млинова. Било је година кад се у Мојдежу могло чути окретање млинских точкова и у 20 воденица.¹¹⁴

У први катастар Херцег-Новога, из 1702. г. израђени су и цртежи сеоских атара. На цртежу села Мојдежа учртана су четири потока. На једном од потока учртано је једанаест млинова. У десном углу цртежа записана су имена власника млинова: Милија Ковач, Јово Ковач, Батиста Барчели, Новак Зипанчић, Вуко Вујев, Перо Вујев и Јуре Ивановић. Вуко и Перо Вујев имали су по три млина а остали по један.¹¹⁵

1780. и 1787. године у селу је радило 10 брашњених и два уљана млина, поред двије ваљалице за сукно. Исто тако, познато је да је тридесетих година овога вијека у овом селу радило 20 млинова.¹¹⁶

Млинарство је било, и за сада је веома значајно, потребна и уносна привредна грана.

Млетачка власт 1756. наређује да се млинар Лазар Андрић из Мојдежа не смије употребити ни за какве друге радове, јер је запослен у брашненом млину на мељави жита за потребе мјесне управе.¹¹⁷

Провидур Брагадин упутио је наредбу свим млинарима, посебно мојдешким, да странкама морају издавати брашно добијено мељавом од продатог жита и не мијешати га са другим житом, односно брашном. Истовремено је упућена наредба и паросима и главарима села да врше контролу над радом млинова, а нарочито у вези с горњом наредбом.¹¹⁸

За продају млина или појединог његовог дијела, јер већина млинова била је власништво више људи, морала се тражити дозвола власти, а сваки купопродајни уговор одобравао је и овјеравао херцеговски провидур.

Јово Гумуровић из Сушћепана моли дозволу за продају једног дијела млина у Мојдежу, и то за исплату дуга Матији Мирковићу.¹¹⁹ Браћа Перо и Симо Режић продали су Бурју Поповићу, трговцу из Херцег-Новог, 1/8 брашнонога млина за 36 млетачких талира. Уговор је одобрио и овјерио провидур Антун Андрија Пизимано 20. III 1797. у Херцег-Новом.¹²⁰

¹¹⁴ Села Поди, Сасовићи и Кући имала су највећи број млинова последије Мојдежа, али највише до 8.

¹¹⁵ Др Глигор Станојевић, Први катастар херцеговског краја из 1702. године, Гласник петињских музеја, књига VII, стр. 140.

¹¹⁶ Марија Црнић, Ишчезава још једно занимање — млинарство, „Бока“, 4, стр. 173—188.

¹¹⁷ АХ ПУМА, ССXLVIII/V, 91.

¹¹⁸ АХ ПУМА, ССXXXII, 50—51.

¹¹⁹ АХ ПУМА, ССXII, 28—29.

¹²⁰ АХ ПУМА, СССVI, 59—60.

Јово Митров, Кузман Мијатов, Марко, Јефто, Косто и Ристо Вујовић продали су 5. IX 1774. г. један млин у Мојдежу браћи Луки и Митру Мусићу из Пода за 3 цекина.¹²¹ 1792. г. Јане, удовица Митра Мусића са синовима Јованом и Глигом, и Анђелика, удовица Луке Мусића, продале су 1/3 млина, којег су купили њихови мужеви, Косту Јова Вујовића за 16 цекина.¹²²

Тодор и Буро Милић продали су три дијела једног млина за пет цекина Лазару Андрићу.¹²³ Изгледа да је Лазар пок. Сава Андрића купио читав млин од његових сувласника, јер подноси на регистрацију пет купопродајних уговора по којима је за пола млина исплатио Перу Марка Милића 5 цекина, Јову, Тодору и Бору Милићу за један дио млина 3 цекина као и Јели, уд. Петра Милића, док је Саву и Јову Миловићу исплатио 6 цекина.¹²⁴ Прије продаје овога млина стимадури (процјенитељи) су, као и у сваком другом случају, претходно извршили процјену млина. Овдје доносимо једну такву процјену која је писана ћирилицом, али као и све друге преведена на италијански језик, јер је свака процјена чинила саставни дио уговора и овјеравана је од стране власти.

„Слава госп. Богу на 8 марча 1766 МВ у Новоме. Дићарамо ми ниже подписати стимадури како бисмо звати и замолени од Тодора Милића кои чини и за свога брата Бору и Сава и Јова Миловића, Перо Марков Милић, и Јела домаћица покоинога Миата Милића која чини на име Глига и Луке своие синова сви вишеречени заедно с Лазаром сином покоинога саве Андрића како јатаци од донега млина у миесто речено село Моидеж даим стимамо исти млин брашнени

што су исте земие накојој изречени млин ограђен а позапиеди преклонитога мандата од 4. марча истога Преузв. гна Андрие корнерца провидура од Новога инегове државе и прочу и тако побосмо на изречено миесто у моидежу и призвасмо гдабо. упомоћ и почесмо стимавати сваку ствар потанку каки наслебуе

1. прво стимасмо млин од брашна	цекина	8
2. друго стимасмо комаде и осиеков	цна	3
3. треће стимасмо коло и грану и преслицу	цна	1
4. четврто стимасмо бадањ	цна	2
5. пето стимасмо сен паприцу и останацу изеано(?) и обруче	цна	2

¹²¹ АХ ПУМА, ССLXXVIII/1, 46.

¹²² АХ ПУМА, СССV, 21 — 23.

¹²³ АХ ПУМА, ССXXIV, 23.

¹²⁴ АХ ПУМА, ССXXIV, 16 — 19.

Объездъ въ Россіи 1766 М. В. Швабск.

1766

Въ селѣ... (Detailed handwritten text describing a journey or survey in the village of ...)

1. место станицы...	цѣны 8.
2. место станицы...	цѣны 3.
3. место станицы...	цѣны 7. 1.
4. место станицы...	цѣны 7. 2.
5. место станицы...	цѣны 7. 2.
6. место станицы...	цѣны 7. 8.
7. село станицы...	цѣны 30.

Въ селѣ... (Additional handwritten text regarding the survey or journey)

Въ селѣ... (Final handwritten text at the bottom of the page)

6. шесто стимасмо скок с клаком

цна 6

7. седмо стимасмо ђемеах (?) и

млиницу, с мместом и имагораментима кои се набде

и коису пасати били на исту землу потанко

валутасмо усве

цекина 30

сумаусве цекина 52¹²⁵

и ову стиму учиних иа Гиово Миланович бивши молиен од ниже
подписатие стимадура застиму како више

Сувише стимадурие икавакаде истием трећ посто чини цна —
1:28

иапавле Дубленић би стимадур како пише

Гиово поробић бих стимадур како пише .иа Јово Миланович
подписах понегову оадену (?) бивши молиен неумиући он пи-
сати.

Adi 4 april. 1766 Castel novo fu trad. . ta la presente nelqui
annesso foglio.¹²⁶

Изгледа да питање сувласништва није било претходно ри-
јешено, јер Лазар Андрић побија купопродајни уговор којим
су Саво и Јово Миловић продали половину брашног млина
Буру и браћи Милић.¹²⁷

Процјена је извршена и за 1/3 млина сувласништво Данила
Андрића и Сима Павковића,¹²⁸ а браћа Вујовићи, власници једне
трећине једнога млина, нијесу дозволили извршење процјене
коју је тражио Марин Фонтана из Херцег-Новог да би тим
путем наплатио своје дуговање.¹²⁹

Власници млинова у Мојдежу били су и становници дру-
гих насеља. Видјели смо, из напред наведеног, да су Мусићи из
Пода купили, па касније продали, један млин у Мојдежу. Исти
случај је и са куповином 1/4 млина коју је купио Василије
Жарковић из Топле од Петра Буранова¹³⁰ да би седамнаест го-

¹²⁵ МВ — рачунање времена по млетачком, по коме година почиње
1. марта.

дићарамо — разјашњавамо, даим — да им, штосу — што су, одразлогу
— због разлога, накојој — на којој, апозаповиеди — а по заповиеди,
преклонитог мандата — приложеног мандата, оваје у смислу наређе-
ња, Преузв. г-на Андие корнерца — преузвишеног господина Андрие
Корнера, инегове — и његове, гдабо — господина бога, ствах — ствар,
издолу — вјероватно у значењу како напред слиједи.

¹²⁶ АХ ПУМА, ССХХV, 63—64, застиму — за стиму, како више —
како пише, иапавле — ја Павле, понегову — по његову.

¹²⁷ АХ ПУМА, ССХХI, 150, како је овај спор завршио није нам
било могуће утврдити.

¹²⁸ АХ ПУМА, ССХХIII, 10.

¹²⁹ АХ ПУМА, ССХLIX/I, 172.

¹³⁰ АХ ПУМА, СLXXV, 26—28.

дина касније његов брат Јово продао тај дио млина сину бившег власника Јову пок. Петра Буранова. Уговор је сачињен у Херцег-Новоме 6. VIII 1767. г.¹³¹

Браћа Марко, Костадин и Ристо Вујовић пок. Бура продали су за 30,5 цекина један млин Јосипу и Петру Дабиновићу из Доброте.¹³² Овај млин узео је под закуп Ристо Вујовић, али у коришћењу млина стварао му је неприлике Марко Вујовић, који му је скренуо воду. Зато је наређено Марку Вујовићу да воду врати у ранији ток, а у случају неизвршења, следила га је казна од 25 дуката.¹³³

Сасвим природно да је долазило и до вођења грађанских парница због признавања власништва неког дијела или читавог млина.

Грађанску парницу водили су Лазар пок. Сава Андрића и Данило због једног млина,¹³⁴ Филип Кецојевић, Фелице Антун Фонтана из Херцег-Новог због млина званог „Ловац“,¹³⁵ а Перо Андрић и дон Матија Мирковић из Херцег-Новог због половине једног млина.¹³⁶

Дешавало се да и после донесене пресуде, они који би изгубили спор, нијесу напуштали млин. Стијепан Лазарев из Мојдежа добио је наређење да преда кључеве млина власнику Филипу Кецојевићу.¹³⁷ Слично наређење издато је и Мијату Вујовићу на молбу Стијепана Косића из Мокрина. Наиме, наређено је и Мијату да не подузима никакве радове и односи камење са млина „Ловац“, а који је заједничко власништво Вујовића и Косића.¹³⁸

Дон Антун Буровић дао је 1749. г. на коришћење свој млин у Мојдежу браћи Саву и Марку Зипанчић. 16. септембра 1752. године колонел Станислав Буровић, као заступник свога брата, односно власника млина; браћа Зупанчић, Јово Жарковић и Матија Мирковић састали су се да би на основу уговора и усмених изјава процијенили колико Зипанчићи за протекло вријеме треба да плате за коришћење млина. Приликом процјене узето је у обзир и кало и раније већ дато брашно Буровићима на „конат“, као и то да је извјесна количина брашна мљевена за рачун власника од којег наравно није добијен ујам. Процијењено је да је млин годишње од ујма доносио 100 ока брашна. На основу свих показатеља Зипанчићи су требали платити Буровићу

¹³¹ АХ ПУМА, ССХС/III, 25 — 26.

¹³² АХ ПУМА, ССLXXII/IV, 185 — 186.

¹³³ АХ ПУМА, ССLXXI, 12 — 13.

¹³⁴ АХ ПУМА, ССХХV, 108.

¹³⁵ АХ ПУМА, ССХХVII, 45.

¹³⁶ АХ ПУМА, ССХХVII, 119.

¹³⁷ АХ ПУМА, ССIX, 72, 73.

¹³⁸ АХ ПУМА, ССLX/IV, 13.

425 ока брашна „свакога“ и то: „шенична, ечмена, урментинова, ржана, овсена, сиерчана и просена“. Такође су процијенили једну оку десет солада „бивши било очкад скупље некад евтиније“.¹³⁹

Многи власници и закупци млинова нијесу увијек споразумно рјешавали своје односе, те је долазило до вођења судских спорова. Тако су грађанску парницу водили капетан Павковић из Пода, као насљедник пок. брата, и Лазар Андрић због обрачуна прихода од 1/4 једнога млина.¹⁴⁰

До наших руку доспио је списак произведеног уља које су у мојдешким млиновима самљела домаћинства овога села 1754. године. 52 домаћинства добила су укупно 1208 коната уља, од чега је млинарима за ујам остало 10%.¹⁴¹

Иако ће више ријечи бити касније о задуживању, дуговању и враћању дугова, овдје ћемо изнијети само неколико примјера како се и на који начин долазило преко производа затечених у млиновима, до наплате дуга.

Марко Павковић из Пода подноси молбу да се заплијени уље које се налази у млину Сима Брајевића, а које је својина: Јова Поповића, Остоје Унковића, Сима Дјевенице, Мијата Вујовића и Гаврила Радовића, а који су његови дужници.¹⁴² Дамјан Стијепанов Кулиновић тражи наплату 1 цекина вересије запљеном уља Тодора Маркова Лучића, а којег овај има да прими од Александра Милашиновића који држи млин у Топлој, власништво Василија Кнежевића.¹⁴³

Познато нам је да су у селу постојале двије ваљалице за сукно, али поред већ поменутих докумената сачуван је само још један, а то је уговор којим Јована пок. Јефта Вујовића продаје Јову Вујовићу свој четврти дио једне ваљалице за два цекина и 2 лире — 23. IV 1783. г.¹⁴⁴

Приликом досељавања сви дошљаци, па и они у Мојдежу, бавили су се искључиво земљорадњом и сточарством. Животни услови, виталност и нове могућности за бољу егзистенцију чине да се досељеници веома брзо почињу бавити трговином и поморством, па чак и становници овога села доста удаљеног од мора.

С обзиром на то да се Мојдеж налазио на граници, трговина је, вјероватно, нарочито стоком, била веома развијена. Што нам о томе није остало много више записано, узрок је вјероватно што се трговина обављала без посредовања власти, а вјероватно веома много и илегално.

¹³⁹ АХ ПУМА, СССXXX, 75 — 76.

¹⁴⁰ АХ ПУМА, ССXXII, 551 — 553.

¹⁴¹ АХ ПУМА, CLXXXVII, 111.

¹⁴² АХ ПУМА, ССXC/III, 365.

¹⁴³ АХ ПУМА, ССLIV, 15.

¹⁴⁴ АХ ПУМА, ССLXXII/IV, 189 — 190.

Већ 10. X 1713. године Вукашин Поповић даје писмену изјаву (у којој сврси није нам познато) да је дотјерао из Требиња 50 брава за клање.¹⁴⁵ Станислав Буровић пише из Вратница 1729. г. да Саво Вуков из Мојдежа моли дозволу да увезе 30 комада ситне стоке.¹⁴⁶ Вјероватно, у исту сврху, издати су и пасоши 1713. г. за Турску, Јовану Симову, Николи Вуканову, Вукашину и Саву Поповићу.¹⁴⁷

Интересантно је напоменути да је Василију Косићу из Мокрина 1756. г. издата дозвола за отварање радње у Мојдежу за продају вина и јестивних ствари.¹⁴⁸

Из напријед наведених пописа становништва знамо да је у Мојдежу било десет, односно четрнаест морнара. О бављењу Мојдежана поморством у XVIII вијеку сачувано је веома мало података, сем што знамо да је Перу Влаовићу, марта 1730. г. издата дозвола за путовање у Дубровник. Због оштећености документа није нам могуће утврдити којом врстом барке и са колико морнара је путовао.¹⁴⁹ Патрун Тодор Брајевић из Мојдежа путовао је својим пјелегом 1781. г. за Далмацију.¹⁵⁰

Из података за прву десетину XIX вијека можемо закључити да је већи број Мојдежана био укључен у поморску привреду и током XVIII вијека. Француске власти вршиле су регрутовање морнара за своју флоту, али је отпор Бокеља био велик па су често од стране главара села сачињавани и нетачни спискови о броју морнара, и поред веома строгих казни, долазило је и до дезертерства. На једном списку, сачињеном 1809. г. у Мојдежу, се налазило 15 помораца од којих је један био патрун, четири капетана и десет морнара. Шесторо њих били су стари између 20 и 30 година, четворо између 30 и 40 и петоро између 40 и 50 година.¹⁵¹ Јануара, 1811. г. херцеговска општина јавља француским властима да умјесто одбјелог морнара Крста Вујовића упућује Пера Јовова Поробића такође из Мојдежа.¹⁵²

Тешки услови живота тјерали су становнике херцеговског краја да, поред осталог, излаз траже у задуживању. Вјерујемо да је велики број људи давао новац на позајмицу „на ријеч“, али велики број сачуваних писмених доказа о задуживању, дуговању, потраживању дуга и споровима, који су због тога настајали, доводи нас до два закључка: или се веома

¹⁴⁵ АХ ПУМА, XLVIII, 85.

¹⁴⁶ АХ ПУМА, СССХХ, 168.

¹⁴⁷ АХ ПУМА, XLIV, 59, 71.

¹⁴⁸ АХ ПУМА, ССЛVIII/V, 99.

¹⁴⁹ АХ ПУМА, СIII, 2.

¹⁵⁰ АХ ПУМА.

¹⁵¹ АХ, Списи из времена француске владавине, фас. 1, лист 40.

¹⁵² Као 151, лист 9.

велики број људи задуживао, па од толиког броја није необично да има толико писмених доказа, или дата ријеч није била тако сигурна и чврста као што ми претпостављамо.

Дужник је зајмодавцу потписивао признаницу и обавезивао се вратити дуг под условима како би се већ договорили. Често су као залог давани поједини предмети, понекад стока, а понекад и земља, а све је зависило од висине дуга, зајмодавца и потражиоца. Када се дуг не би исплатио, долазило је до интервенције власти, грађанских парница, па и до затварања дужника.

Јован Симов из Мојдежа потписао је задужницу (признаницу) Михаилу Вука Косића из Мокрина који му је зајмио 5 цекина, дана 11. III 1714. г.¹⁵³ Исто тако, Марко Кулиновић потврђује да дугује Василију Жарковићу из Топле 5 цекина и 3 лире.¹⁵⁴

Никола Вујановић, турски поданик, признаје да је дужан 96 лира Тодору Кулиновићу из Мојдежа, 1737. г.,¹⁵⁵ а Саво Зипанчић дугује 100 лира попу Бурџу Лазаревићу из Мокрина,¹⁵⁶ а исти поп Бурџо Лазаревић и његов син Јово признају да су дужни сердару Николи Кеџоевићу 20 златних цекина, 1722. г.¹⁵⁷ Много година касније наилазимо да Никола Кеџоевић, Јово Митра Магазиновића, капетан и Јово Ожеговић признају да су дужни конту Ивану Бурџићу из Венеције 1371 лиру. Признаницу су потписали 1736. г.¹⁵⁸

Драгутин Петров и Никола Проданов из Топле, 1736. године нијесу вратили 12 цекина Николи Кеџоевићу, те његов брат Јово, пријављује ово дуговање.¹⁵⁹ Нико Мишковић дуговао је капетану Јову Кеџоевићу 5 цекина, те по његовој смрти отац му Никола Кеџоевић тражи наплату дуга.¹⁶⁰ Наплату дуга од 125 лира тражи и Трипко пок. Новака Миловића од Бошка Брајовића, коме је овај новац зајмио Трипков покојни отац.¹⁶¹ Тодор Зипанчић тражи исплату дуга од 54 лире од Продана Бурџије из Херцег-Новога.¹⁶² Марко Шабо, Стијепан Поробић, Тодор Драшков, Васо Лучић, Томо Попов, Никола и Симо Брајовић траже наплату свог дуга од једног Турчина који је дошао из Борзана.¹⁶³ Симо Брајовић тражи наплату 1 цекина од Јова Пе-

¹⁵³ АХ ПУМА, L, 1.

¹⁵⁴ АХ ПУМА, CLXII/II, 39.

¹⁵⁵ АХ ПУМА, CXXV, 109.

¹⁵⁶ АХ ПУМА, CXL, 34.

¹⁵⁷ АХ ПУМА, LXXV, 77.

¹⁵⁸ АХ ПУМА, CXVI, 116.

¹⁵⁹ АХ ПУМА, CIII, 513.

¹⁶⁰ АХ ПУМА, CXXXV, 3.

¹⁶¹ АХ ПУМА CXXXVI, 119 — 120.

¹⁶² АХ ПУМА, CLXXII, 38 — 39.

¹⁶³ АХ ПУМА, CCXXXI, 1.

трома из Беновића.¹⁶⁴ Петар Фонтана 1765. г. тражи наплату 3 цекина од свог дужника Сава Зипанчића.¹⁶⁵ Изгледа да је исти Зипанчић још дуговао Петру Фонтани, јер 1766. г. његова удовица Анзола тражи да се заплијене 24 лире код Николе Јова Брајовића, а које су својина Сава Зипанчића, а на име дуга од 7 цекина које Зипанчић дугује породици Фонтана.¹⁶⁶ Раније поменутом Симу Брајовићу дугује и Перо Томашев, те се наређује Петру Скопетару из Топле да донесе у суд једну пушчану цијев која је својина Пера Томашева, а у корист Сима Брајевеића.¹⁶⁷ Наређење је издато крајем 1767. г., а тек идуге године Перо Скопетар извршава наређење и поменућу цијев предаје у суд.¹⁶⁸

Признаница о задуживању сачуван је још извјестан број, сем напред поменутих.¹⁶⁹

Уколико дужник не би вратио дуг на молбу зајмодавца, издаван је налог дужнику да исплати дуг. Тако се наређује Буру Брајовићу, Тодору Драшкову, Саву Милојевићу, Глигу Кецеовићу, Мари Влаовић, Марку Зипанчићу, Николи Брајовићу и Павлу Дубленици да врате дуг Фелице Фонтани пок. Петра из Херцег-Новога.¹⁷⁰ Исто тако се наређује и Петру Милићу да исплати дуг од 4 лире сестри Ањима Гојковића.¹⁷¹ Наређује се и Данилу Андрићу да врати 20 цекина браћи Глигу и Луки Павковић из Пода,¹⁷² Ивану Вуковићу да врати 6 цекина свом дужнику Станиши Воинуву из Жлијеба,¹⁷³ као и Тодору Кулиновићу да врати 80 лира дуга Саву Андрићу.¹⁷⁴ Исто Тодор Кулиновић дугује извјесну суму новца Петру Попову из Кумбора да мошт од грожђа, који се налази код њега, а власништво је Тодора Кулиновића преда његовим потражиоцима.¹⁷⁵

Често наилазимо да зајмодавци траже јемство од стране другог лица или како би данашњим рјечником рекли, траже жиранта. Харамбаша Јово Брајовић признаје да је главни јемац Петру и Јовану Брајовићу за дуг од 11 цекина које ови дугују

¹⁶⁴ АХ ПУМА, ССІХ, 65.

¹⁶⁵ АХ ПУМА, ССХХІІІ, 8.

¹⁶⁶ АХ ПУМА, ССХХІІІ, 20.

¹⁶⁷ АХ ПУМА, ССХХVІІ, 97.

¹⁶⁸ АХ ПУМА, ССХХХVІ, 267.

¹⁶⁹ АХ ПУМА, ССХХVІІ, 95, 127; ССХХХІХ/ІІ, 151; ССХLІІ/ІІІ, 27; ССХLІV, 11, 28; ССХL/ІІ, 25, 34; ССLV, 1; СССV, 25, 32 — 33; СССХL/ІІ, 25, 34.

¹⁷⁰ АХ ПУМА, ССХХVІІ, 88.

¹⁷¹ АХ ПУМА, ССІХ, 48.

¹⁷² АХ ПУМА, ССХХІІІ, 27.

¹⁷³ АХ ПУМА, СІІІ, 203.

¹⁷⁴ АХ ПУМА, СХLVI, 329.

¹⁷⁵ АХ ПУМА, СІІІ, 186. Види и ССХХVІІ, 115, 132, 136; ССХL/ІІ, 10; ССLVIІІ/V, 78.

Николи Радојеву реченом Мијановићу из Кривошија.¹⁷⁶ Јово Брајовић, јемац је Петру и Јовану Радовићу из Мојдежа који су задужени код истога Кривошијанина.¹⁷⁷

Приликом задуживања, нијесу ријетки случајеви да дужник гарантује својом непокретном имовином, као што је то урадио Данило Андрић 1771. г.¹⁷⁸ Изгледа да је Данило Андрић давао новац на позајмицу па дошао у ситуацију да и сам позајмљује због невраћања дугова од стране његових дужника, јер на његову молбу извршена је запљена новца који се налазио код Марка Јова Трипковића из Пода, а који је својина Андрићевог дужника Јова пок. Петра Поробића.¹⁷⁹ На име дуга од 632.10 лира Јову Вујовићу досуђене су неке некретнине из оставштине покојног Марка Андрића.¹⁸⁰ Иако су Симо и браћа Брајовић вратили 50 лира свом дужнику Јову Лончару Јовану, морали су тражити интервенцију власти која је истоме наредила да браћи Брајовић врати заложено земљиште, јер су дуг вратили.¹⁸¹ Мијат Трипковић вратио је одмах заложено земљиште свом дужнику Перу Андрићу.¹⁸²

Поред непокретнина, залагана је и стока као гаранција враћања дуга. Трико Бијелић из Мокрина заложено је једнога вола за дуг од 11 цекина и 30 лира код свог зајмодавца Илије Вујовића.¹⁸³

Тодор Зипанчић, предао је у суд као залог за исплату дуга за државне дажбине један бакарни суд.¹⁸⁴

Спасоје Радунчић, да би осигурао повраћај свога дуга тражи, запљену једне раше која се налазила код народника (мајстора народних одијела) Менеге, а која је власништво његовог дужника Илије Букловића из Баошића.¹⁸⁵

Наплата дуга понекад се извршавала путем одузимања појединих предмета. Зато је издато наређење Саву Синдику да задржи код себе новац који је својина Јова Дукина Шумара, а који овај дугује Симу Брајовићу.¹⁸⁶

Када није могло доћи до намире дуга, било запљеном, било издавањем налога за исплату, долазило је до подизања тужбе и вођења парница.

¹⁷⁶ АХ ПУМА, СХХ, 24 — 25.

¹⁷⁷ АХ ПУМА, ССХХVI, 156.

¹⁷⁸ АХ ПУМА, ССXLIII, 27.

¹⁷⁹ АХ ПУМА, ССCIV, 466.

¹⁸⁰ АХ ПУМА, ССXLVI, 190.

¹⁸¹ АХ ПУМА, ССIX, 56.

¹⁸² АХ ПУМА, ССХС/III, 42.

¹⁸³ АХ ПУМА, ССLVIII/V, 92.

¹⁸⁴ АХ ПУМА, ССXLIX/J, 138.

¹⁸⁵ АХ ПУМА, ССIX, 15.

¹⁸⁶ АХ ПУМА, ССXL/II, 31.

Јован Симов из Мојдежа, 1729. г. подиже тужбу против Бура Крганића из Топле, јер му овај не враћа дуг од 1 цекина.¹⁸⁷ Парницу због дуга од 34 цекина водили су Станко и Лазар Матковић, као и Боко Петров из Пода, против Јова Стојанова Поробића,¹⁸⁸ Батиста Касани пок. Матије против наследника Тодора Зипанчића покојног Стоја за наплату 12 цекина дуга.¹⁸⁹ За исплату 60 лира и враћање једног пиштоља води се спор између Андрије покојног Петра Фонтане из Херцег-Новога и Тодора Драшкова из Мојдежа.¹⁹⁰ Исто тако, спор се води између Марка Буранова Кулиновића и Сима Пера Брајовића због невраћања 60 лира.¹⁹¹ Тодор Зипанчић води спор са Јованом, Буром и Симом Брајовић због невраћања 100 лира.¹⁹² Спор се води и између Тодора Драшкова Мирчетића и Пера Томанова Ђоровића против Стојана Поробића за 100 лира дуга.¹⁹³ Тодор Зипанчић води спор и са Савом Дуковићем из Топле због неисплаћеног дуга од 36 лира.¹⁹⁴ Због наплате дуга у износу од 8 цекина спор води и Глигор Кеџовић против својих дужника Филипа и брата му Цвијетка Кеџовића.¹⁹⁵ Андрија Фонтана, у име свога оца, води спор са Митром Дјевеницом због неисплаћеног дуга од 446 лира.¹⁹⁶ Располажемо подацима да је вођено још пет парница против Мојдежана због неисплаћеног дуга.¹⁹⁷

У најтежој ситуацији, бар како је нама познато, нашао се због дуговања Мојдежанин Петар Попов. Он је чак доспио и у затвор. У помоћ му прискачу рођаци и остали сељани. Никола Кеџовић моли да се пусти из затвора и јемчи да неће побјећи Петар Попов, који је запао у затвор због дуга од 18 цекина које дугује турском поданику Анђелићу. Јован Даниловић из Миочевиха (Кумбор) и Гаврило Буковић из Казимира (Сасовићи) положили су 18 цекина гаранције да би се Попов пустио из затвора. Симо и Давид Поповић обавезали су се да ће платити дуг Петра Попова који он дугује Јову Даниловићу и Драшку Петровићу.¹⁹⁸

¹⁸⁷ АХ ПУМА, СП, 243.

¹⁸⁸ АХ ПУМА, ССЛV, 171.

¹⁸⁹ АХ ПУМА, ССХХV, 112 — 121.

¹⁹⁰ АХ ПУМА, ССIХ, 86.

¹⁹¹ АХ ПУМА, ССIХ, 96.

¹⁹² АХ ПУМА, ССIХ, 105.

¹⁹³ АХ ПУМА, ССIХ, 107.

¹⁹⁴ АХ ПУМА, СХСIII, 12.

¹⁹⁵ АХ ПУМА, СХСIII, 28.

¹⁹⁶ АХ ПУМА, СХСIII, 26.

¹⁹⁷ АХ ПУМА, ССIХ, 117, 125; ССХХVII, 51, 55; ССХХХVIII, 158 — 167; ССХХХIХ, 153; ССС, 173 — 184.

¹⁹⁸ АХ ПУМА, LXXVIII, 16, 298, 299, 324.

Наишли смо и на изјаву зајмодавца којом потврђује да му је дуг враћен. Глиго пок. Петра Поповића изјављује да је примио 3 цекина на име дуга од Јова и Стијепана Стијепчића из Каменог.¹⁹⁹

Власт херцеговског провидура сједињавала је управну и судску власт. Ипак, највећи број грађанских па и кривичних спорова рјешавали су судови добрих људи. Странке су у спору бирале споразумно одређен број људи, а судило се на основу обичајног права, не кршећи основне принципе млетачког права. Претходно је било потребно добити сагласност провидура. У сетенцама (пресудама) наилазимо на примјену, па и у кривичним споровима, вјерско-обичајних институција (кумство, побратимство, итд.), поред имовинских казни.

У то вријеме и у тој средини примјеном ових казни обично је постизан циљ — успоставити добре односе и пријатељство међу људима.

Какви су спорови избијали између Мојдежана и због чега су засједали судови добрих људи?

Вукашин, Вујадин и Милан Перов из Мојдежа предали су у руке добрих људи рјешење спора који је настао због неког земљишта.²⁰⁰ Глиго Гојковић, пок. Тома и Никола и Матија пок. Петка; Боко, Михо, Сава, Василије и Стијепан покојног Сима предали су у руке добрих људи спор настао због диобе имовине.²⁰¹ Главар Мојдежа Никола Брајовић и његов брат Саво обратили су се суду добрих људи да ријешу њихов сукоб настао због међусобних увреда.²⁰² Браћа Саво, Буро и Никола Вујов такође због имовине желе да ријеше спор преко суда добрих људи.²⁰³ Никола Јокон, речени Роснић, и Петар Радунчић желе ријешити спор настао због штете.²⁰⁴ Капетан Мато Гојковић из Мокрина, капетан Александар Горакућа, сердар Никола Горакућа и Павле Парапан рјешавали су, као добри људи, спор због нанесених тјелесних озледа Симу Петра Сабљичића из Ратишевине, а по молби попа Сава Брајовића покојног Бошка, у име његовог сина Коста, који је нанио озледе Сабљичићу.²⁰⁵ Бикан Зипанчић и Јово Шумар пок. Дуке из Ратишевине обратили су се суду добрих људи да ријеше спор настао између њих због прђије.²⁰⁶ Буро Дуковић из Херцег-Новога и Илија

¹⁹⁹ АХ ПУМА, ССХІХ, 34.

²⁰⁰ АХ ПУМА, ХСV, 8. Др Борџије Миловић, Прилог проучавању кривичних судова добрих људи у комунитади топаљској (Млетачки период), Цетиње, 1959. г.

²⁰¹ АХ ПУМА, ССХІ, 93.

²⁰² АХ ПУМА, ССХХХІІІ, 7.

²⁰³ АХ ПУМА, СLVI, 53.

²⁰⁴ АХ ПУМА, СХLVI, 257.

²⁰⁵ АХ ПУМА, ССLХІІ/I, 20 — 23.

²⁰⁶ АХ ПУМА, ССХІІ, 46.

Андрић дошли су у сукоб због једне пушке и траже помоћ добрих људи да би спор ријешили.²⁰⁷ Да би ријешили међусобне разимрице, обратили су се суду добрих људи и Данило, Јово и Филип Поробић,²⁰⁸ Стијепо Милошев из Сасовића, Петар Брајовић и Петар Стијепов из Сасовића,²⁰⁹ Игњатије Вујата Петрова из Миочевића, Марко Савин из Пода, Стијепан Поробић из Мојдежа,²¹⁰ капетан Зуан Даниловић из Топле, Петар Брајовић,²¹¹ Буро Кулиновић, Стојан Крњевић из Црвеног брда,²¹² Бошко Брајовић и Симо Зипанчић,²¹³ насљедници покојног капетана Јова Кеџоевића, Михаило Паријез,²¹⁴ Филип Кеџоевић, унук сердара Николе, Мијат и Илија Малавразић из Пријевора,²¹⁵ Никола Мурат покојног Радоја и Сава Вујовић.²¹⁶ По саслушању странака пресуда је донесена у писменој форми те су многе и доспјеле до наших руку. Тако је донесена пресуда у спору између Мијата, Пера, Николе, Јова, Сима и Бурџа Брајовића, Рада Кеџоевића, Сава Поповића и Васа Лучина, с једне стране, и Тодора, Сава, Пера Поробића и дружине ради краће и других сукоба.²¹⁷ Пресуда је донесена и у парници између Митра Дјевенице и Стоја и Сима Дјевенице због исплате рђије,²¹⁸ као и у парници због рањавања Сава Радунчића од стране Сава Вујовића.²¹⁹ Добри људи пресудили су у спору између Николе Влаовића из Пријевора и Петра Влаовића из Мојдежа ради неког земљишта,²²⁰ као и у парници између Игњата Вујатова и Марка Савина и Стојана Молинова, такође ради земљишта.²²¹ Спор је настао због земљишта у спору Петра Фонтане из Херцег-Новога са Секудом и Јовом Драшковићем, ријешен је доношењем пресуде добрих људи.²²²

Рјешење спорова преко суда добрих људи сматрало се рјешавање мирним путем и обично се донесена пресуда поштовала. Јово Андрић, Јово Бурановић, Петар и Данило Андрић и Сава Лендић именовали су добре људе да би мирним путем ријешили своје међусобне разимрице око земље.²²³

²⁰⁷ АХ ПУМА, ХСLVI, 224.

²⁰⁸ АХ ПУМА, ХС, 15.

²⁰⁹ АХ ПУМА, LXXXVII, 35.

²¹⁰ АХ ПУМА, СIII, 305.

²¹¹ СХLVI, 174.

²¹² АХ ПУМА, СХLVI, 250.

²¹³ АХ ПУМА, СХLVI, 284.

²¹⁴ АХ ПУМА, СLVI, 40.

²¹⁵ АХ ПУМА, СLVI, 77.

²¹⁶ АХ ПУМА, LXV, 85.

²¹⁷ АХ ПУМА, ССXXXVIII, 228 — 233, 294 — 296.

²¹⁸ АХ ПУМА, ССIV, 2, 44.

²¹⁹ АХ ПУМА, ССIV, 8 — 10, 39; ССIX, 2, 69.

²²⁰ АХ ПУМА, СХСIX, 95 — 96.

²²¹ АХ ПУМА, СIII, 559 — 560.

²²² АХ ПУМА, СIII, 429 — 430.

²²³ АХ ПУМА, ССХLI, 13.

Генерални провидур Доменико Кондалмер наредио је да се на лицу мјеста изврши подјела неког земљишта између Бошка Брајевића и Сава, Ивана и Николе Брајевића, а на основу пресуде суда добрих људи од 21. II 1752. г. Ова наредба издата је у Котору 18. VIII 1770. г.²²⁴

Тодор Велаш жали се на Игња пок. Сима Велаша, јер није извршио пресуду добрих људи.²²⁵ Наредбено је Стефану Лазара Поробића да на основу пресуде добрих људи изврши обавезу према Филипу и Јову Цвијетка Поробића.²²⁶

Понекад странке нијесу биле задовољне пресудом па су поново спор предавали на рјешавање суду добрих људи, наравно бирајући нове судије. Браћа Тодор и Буро Милић и Јово Дукин Шумар и Буран Бурановић предају суду добрих људи рјешење спора насталог извршењем раније донесене пресуде такође суда добрих људи.²²⁷ Тодор Пиљуровић из Ратишевине и Јово Будеч пок. Бура из Мојдежа воде парницу код редовног суда за поништење пресуде донесене од стране суда добрих људи.²²⁸ Код спора који воде Филип Поробић и Лазар и Трипко Радановић из Мокрина случај је обрнут. Наиме, странке одлучују да не рјешавају настали спор преко редовног суда, гдје су већ предали тужбу, већ преко суда добрих људи.²²⁹ Исти је случај и у спору Бура Дуковића против Илије Андрића.²³⁰

На основу пресуде добрих људи наредбено је Стефану и Филипу Поробићу и Јову Цвјетковићу да не смију убрати плод са спорног земљишта до нове пресуде добрих људи.²³¹

Приличан број докумената, поред наведених, говори нам да су још многи Мојдежани учествовали у раду судова добрих људи, било као пресудитељи, било као странке.²³²

Немогуће нам је детаљније, овом приликом, на основу расположивих података реконструисати живот породице у XVIII вијеку у херцеговском крају, односно у Мојдежу. Могуће нам је, ипак, указати на неке податке који нам донекле дају наслутити какав је био приватни живот ових житеља.

²²⁴ АХП УМА, ССХХII, 380.

²²⁵ АХ ПУМА, ССХХ, 124.

²²⁶ АХ ПУМА, ССХХVII, 114.

²²⁷ АХ ПУМА, ССХLI, 30.

²²⁸ АХ ПУМА, ССLVII/I, 27.

²²⁹ АХ ПУМА, СССXL, 110 — 111.

²³⁰ АХ ПУМА, СХLVI, 30.

²³¹ АХ ПУМА, ССLVII, 109.

²³² АХ ПУМА, СС, 7, 9, 10, 18, 19, 35; ССIV, 4, 205, 224 — 225; ССХХ, 146; ССХХIII 16; ССХХVIII, 104, 105; ССХХХII, 61; ССХХХIII, 17, 19, 23; ССLXIV, 19 — 20; ССLXVI/III, 23; ССLXXII/II, 16; ССХС/III, 4, 5, 22 — 23, 32; ССХСIV, 25, 26, 39, 40; СССVI, 23 — 24; СССХ, 25 — 26; СССХХII, 268, 277, 554.

Приликом досељавања, према постојећим пописима становништва, поједине породице бројале су и до 18 чланова. Како су тада још доста несрећени односи и како се на основу тих пописа добијала земља, сѐ, или неке друге бенефиције, и поред свега је веома мали број породица са већим бројем чланова, те можемо констатовати да је било врло мало породичних задруга у правом смислу. Каснијих година највећи број породица броји испод 8 чланова, преко овога броја свега је око 10%.

Знамо да је домаћин одлучивао о свим питањима породице, заступао чланове породице пред властима и својим сусељанима, био поштован и слушан од чланова своје породице.

Невоље, муке, борба за одржање голог живота натјерује људе да се супротставе, да траже и интервенцију власти против својих најмилијих и најближих. Браћа Илија и Лесо Вујовић моле херцеговског провидура да нареди њиховом оцу да им да дужни дио имовине, јер не могу да даље живе са својом маћехом Деспином.²³³ Насупрот овоме Вуко Вујов дарива своме сину Бурју неке некретнине.²³⁴

Због чега је избио сукоб између браће Милић, није нам било могуће утврдити, али нам је познато да је Тодор Милић убио два своја брата — Глига и Луку.²³⁵

Симана пок. Јована Брајовића морала је тражити од власти да нареди њеној браћи, Јову и Николи, да је не узнемиравају.²³⁶

Жена Митра Дјевенице подигла је тужбу, уз коју је приложила љекарско увјерење, против свог дјевера Сима који је злостављао па чак и ранио.²³⁷

Филип Поробић пок. Стојана дао је писмену обавезу да се од његове имовине могу наплатити дугови његовог брата Сави,²³⁸ Данило Андрић није могао, или није хтио, да плати дугове свога пок. брата Марка, па је чак тражио заштиту власти од братовљевих вјеровника: Јова Савина Вујовића, Јова Поробића, Сима Павковића, Бурја Трипковића, Станка Матковића и Тодора Милића.²³⁹

Из пописа становништва видјели смо да се мушко становништво дијелило на три категорије: дјечаке, људе од оружја (од 16 до 60 година) и старце (преко 60 година живота). Сигурно је да су права и обавезе, изузев домаћина, зависиле и од старости члана домаћинства.

²³³ АХ ПУМА, ССХС/III, 187 — 188.

²³⁴ АХ ПУМА, СIII, 372.

²³⁵ АХ ПУМА, ССLX/II, 2 — 3.

²³⁶ АХ ПУМА, ССXI, 25 — 26.

²³⁷ АХ ПУМА, ССXLI, 27.

²³⁸ АХ ПУМА, ССXVIII, 14.

²³⁹ АХ ПУМА, ССIX, 11.

У пописима женски дио становништва се сврстава у двије категорије: дјевојчице или дјевојке и жене. С неколико примјера покушаћемо да расвијетлимо какав је положај имала жена тада у друштву. Да је жена била искључиво везана за кућу, мужа и дјecu и слушала ријеч домаћина, можемо са сигурношћу тврдити. Природно је да је жена по смрти мужа преузимала све послове и обавезе домаћина уколико у кући није било одраслог мушкарца. Међутим, наилазимо на многе примјере гдје жена води и веће послове и поред живог мужа. То су биле жене са изразитом индивидуалношћу, бистрином, смјелошћу, марљивошћу — како наш народ каже „чоек жена“. Неку економску самосталност имала је жена посједујући прђију и располажући њоме уз мужевљеву сагласност. Приликом давања прђије, која се углавном састојала од шкриње, одјеће и по којег комада златног накита (ријетко је добијала новац, стоку и земљу), вршена је процјена, а записник о процјени се судски овјеравао и један примјерак предавао жени, те је она макар и симболично била власник неке имовине. Прђију жена није могла отуђити без пристанка мужа, али исто тако прђија се није могла узети за наплату мужевљевих дугова без пристанка жене. По жениној смрти дјеца су наслеђивала мајчину прђију, а уколико их није имала, муж је морао прђију или њену протувриједност вратити жениној родбини. У случају мужевљеве смрти, уколико би се поново удала, мужевљева родбина је била дужна да јој врати прђију или исплати њену вриједност коју је доносила собом у други брак.²⁴⁰

Жена је тражила заштиту своје личности, давала пуномоћја, задуживала се, куповала и продавала некретнине итд., што значи да је имала доста велика права, много виша него што бисмо могли и претпоставити.

Стане, жена Јова Зипанчића, именује својим пуномоћником Остоју Николе Црногорчевића и Филипа Цвјетковића пок. попа Сима, оба из Баошића, да наплате дуг који јој дугује прото Буро Данчић из Корчуде.²⁴¹ Мијат Вукотин Вујовић продаје некретнине Крстине, жени Јова Жарковића из Топле.²⁴² Симо пок. Николе Велаша продао је неко земљиште за 230 талира Марији пок. Николе Петрова из Дубровника која се настанила у Херцег-Новом.²⁴³ Маре, удовица Луке Николина, продала је комад земље Николи Јова Косића.²⁴⁴ Грађански спор води Јово пок. Ивана Вуковића против Јане и Маре пок. Митра

²⁴⁰ Марија Црнић, Прђија по документима из херцеговског архива у XVIII вијеку, Гласник етнографског музеја у Београду, Београд, 1963.

²⁴¹ АХ ПУМА, ССXL, 30.

²⁴² АХ ПУМА, СXLVIII, 163.

²⁴³ АХ ПУМА, ССXCII, 38.

²⁴⁴ СХХVII, 57.

Вуковића због права власништва неких некретнина.²⁴⁵ Године 1755. наређено је Митру Милићу и његовој мајци да врате узурпирано земљиште власнику Митру Вукадину Перова.²⁴⁶ Јово Стојанов Поробић и његова мајка даровали су неко земљиште Митру Вучетину и Јову Петра Рожића.²⁴⁷ Киро пок. Трипка Паријеца и мајка му Комнелија продали су неке некретнине у Жлијебима Авраму пок. Сава Буровића.²⁴⁸ Сара, жена Тодора Зипанчића, обавезала се исплатити Матији Нинковићу 3 цекина дуга на име закупнине земљишта.²⁴⁹ Јануара 1793. г. Фимија Милић је потписала Лаури Фонтана признаницу на 7 цекина којом се обавезала вратити кад самеље маслине.²⁵⁰ Јакша Дупленић из Љутог потока водио је парницу против Руже, жене Јова Симова из Мојдежа због једне јечерме за коју је Ружа тврдила да је купила од Јова Даниловића. Парницу је Дупленић изгубио, те је наређено сердару Николи Кецовићу да донесе у суд јечерму као својину Руже, а истовремено је наређено Дупленићу да положи у суд 60 лира у корист Руже Јована Симова.²⁵¹

Канде, кћи Николе Кецовића, а жена Драгутина Петровића, реченог Магазиновића из Топле, тражи да се осигура њена прђија на имовину њеног мужа који је презадужен,²⁵² док Зорица, кћи Николе Шиндика, а жена Бошка Брајовића, придружује се парници коју против њеног мужа води Трипко Новака Милошева.²⁵³ Стане Мија Бошкова из Мокрина тужила је Сима Поробића, јер ју је навео да лажно свједочи против Сима Кошића.²⁵⁴

Често и данас тешко и нерадо жртве силовања покрећу парницу, јер је процес дуг а и када се насиље докаже и добије парница, жртва остаје у својој средини обиљежена. Тако није мислила Јоке, кћи пок. Лазара Вукљеновића из Жирина (Топла), јер је подигла 1787. г. тужбу против Илије Алексина Поповића због дефлорисања.²⁵⁵

Против Митра Томанова Шабовића поведен је кривични поступак, јер је оteo кћер пок. Петра Радунчића.²⁵⁶

Тодор Влаовић испалио је хитац из пушке на Јока Вујовића, али срећом је промашио. О овом догађају главар села

²⁴⁵ CCLXXVIII/II, 187 — 188.

²⁴⁶ АХ ПУМА, CCLVIII/V, 37.

²⁴⁷ АХ ПУМА, CCXL, 34.

²⁴⁸ АХ ПУМА, CCXVIII, 17.

²⁴⁹ АХ ПУМА, CCXXIV, 13.

²⁵⁰ АХ ПУМА, CCCVIII, 3.

²⁵¹ АХ ПУМА, CXXXVIII, 64 — 69, 106, 107.

²⁵² АХ ПУМА, CLXII/I, 32 — 33.

²⁵³ АХ ПУМА.

²⁵⁴ АХ ПУМА, CXLVI, 287 — 288, 294.

²⁵⁵ АХ ПУМА, CCLXXXIV, 118.

²⁵⁶ АХ ПУМА, CCXLII/IV, 230.

Мојдежа, Никола Брајевић, извјештава провидура Херцег-Новога наглашавајући да је сукоб избио због неких дјевојака.²⁵⁷

Из напријед наведеног видјели смо да су често избијали сукоби међу родбином, сусједима, сусељанима, било због насталих штета, дуговања, увреда итд. Сукоби су често завршавали физичким нападима који су доводили до тјелесних повреда па, као што смо видјели, и до убистава. Без обзира на тешке животне услове, сви ови сукоби и посљедице су и одраз немирног темперамента, пријеке нарави и непопустљивости тадашњих житеља. Због тога наилазимо на честе тужбе и криминалне процесе због увреда, физичких напада и тјелесних озледа, па и неколико случајева убистава. У овим сукобима нијесу поштеђене ни жене, а често и саме узимају учешћа у тучама.

Станко Драшка Вилова подиже тужбу 1712. г. против Стојана Милиновића, реченог Борговића, због нанесених тјелесних повреда.²⁵⁸ Тужбу подиже и Никола Брајовић пок. Ивана против Мијата пок. Јована због повреде која му је нанесена каменом.²⁵⁹ Мијат Јовов Брајовић подигао је тужбу због физичког напада против Ника Косића покојног Јована и Пера Манојловића, оба из Мокрина.²⁶⁰ Симо Поробић Јовов физички је напао и ранио ватреним оружјем Сима пок. Илије Радонића, те је овај поднио тужбу.²⁶¹ Исту такву тужбу поднио је и Томо пок. Јова Кулиновића против Сава Бошкова Брајовића, против кога је подигао тужбу и Буро пок. Јова Кулиновића. Касније су се вјероватно измирили, јер су обје тужбе повучене.²⁶² Маре, удовица Сава Милишића из Требесина, поднијела је тужбу због злостављања и рањавања против Божа Паријеза пок. Пера из Мојдежа.²⁶³ Јово Јанчић пок. Костадина из Жвиња тужио је Саву Поповића пок. Пера због нанесених озледа њему и његовој жени Мари.²⁶⁴ Син Сава Брајовића физички је напао и озлиједио Марка пок. Јефта Кеџоевића и његову жену Симану.²⁶⁵ Тужбе су доводиле до кривичних процеса уколико се странке не би измириле. Тако се 1732. г. водио криминални процес против Стијепана Милошевића пок. Милоша из Мојдежа због физичког напада на Пера Брајовића,²⁶⁶ против Митра Дјевенице Вукашинова због рања-

²⁵⁷ АХ ПУМА, СССХХ, 309.

²⁵⁸ АХ ПУМА, ХЛII, 69 — 74.

²⁵⁹ АХ ПУМА, ССLXXII/IV, 44.

²⁶⁰ АХ ПУМА, ССLXXII/IV, 168 — 170.

²⁶¹ АХ ПУМА, ССLXXX, 247 — 251.

²⁶² АХ ПУМА, ССLXV, 90 — 93, 94 — 99.

²⁶³ АХ ПУМА, ССLVI, 136.

²⁶⁴ АХ ПУМА, ССLXXXIV, 152 — 153.

²⁶⁵ АХ ПУМА, СССIV, 513 — 514.

²⁶⁶ АХ ПУМА, СLXXXVI, 96 — 111.

вања Марка Поробића,²⁶⁷ против Крста Радунчића и његове сестре Саре због међусобног рањавања са Симом Радунчићем.²⁶⁸

Издата љекарска увјерења говоре нам да је било још слушајева тјлесних озледа, јер хирург Александар Горакућа издао је увјерење о лијечењу Сави Поповићу којег је ранио Мијат пок. Тома Коњевића из Пријевора.²⁶⁹ Исти хирург издао је увјерење и Симани Дјевеница коју је лијечио од повреда добијених због напада и рањавања од стране Јова Шумара из Мојдежа.²⁷⁰

Шездесетих година дошло је до сукоба међу сељанима у којима је био умјешан велики број Мојдежана. Изгледа да је сукоб настао мијешањем и сплеткарењем од стране Андрије Фонтане. Зато Мојдежани подижу тужбу против Андрије Фонтане, стално настањеног у Мојдежу, јер је сплеткарио међу њима. Многи сељани су тада изјавили да су били лажно заведени и наговорени да туже Фонтану од стране Крста Радунчића и Пера Поповића. Да су били наговорени на лажно свједочење против Фонтане, од стране Поповића, Радунчића и калуђера Мојсија Лучића, изјаву су дали и Драшко Мирчетић, Стијепан Ђоровић, Јефто Кеџевић и Дамјан Кулиновић. Тужбу је против калуђера Лучића поднио Андрија Стијепана Ђоровића, а калуђер Мојсије против Сима Брајовића и Марка Зипанчића. Криминални процес вођен је против Петра Вукашинова Поповића због наговора сељана да криво свједочи против Јова Поробића. Кривични спор је вођен између Крста Радунчића и Пера Поробића, с једне стране, и Јова Поробића, с друге стране, у вези са Андријом Фонтаном, против кога је већина сељака лажно свједочила.

Сукоби, који су настали међу већим бројем Мојдежана, довели су на крају и до убиства Јова Поробића. Како је сукоб завршио, немогуће је на основу расположиве документације утврдити.²⁷¹

Идуће године, 1769, убијен је у селу Јово Зипанчић, кмет Каменаровића из Доброте, и то од стране четири војника чете капетана Фонтанато, о чему провидур Херцег-Новога извјештава ванредног провидура Котора и доставља му списе криминалног процеса који се води у вези с тим.²⁷²

Отомански поданик Мијат Лучић убио је 1795. г. Јока Влаовића, те на тражење генералног провидура Алвиза Марина из Задра провидур Херцег-Новога доставља списе тог кривичног процеса.²⁷³

²⁶⁷ АХ ПУМА, ССИ, 477 — 494.

²⁶⁸ АХ ПУМА, ССХХV, 28.

²⁶⁹ АХ ПУМА, ССLXIX, 98.

²⁷⁰ АХ ПУМА, ССLXXI/II, 119, 135.

²⁷¹ АХ ПУМА, ССXI, 1 — 88, 104, 141, 165, 266 — 278; ССXII, 21, 70, 123 — 125; ССXIV, 56 — 57; ССXX, 69 — 83; ССХХV, 136.

²⁷² АХ ПУМА, ССХХIX/II, 93 — 200.

²⁷³ АХ ПУМА, СССХV, 192, 246, 254.

Десетак година раније водио се кривични процес такођер због убиства и то војника Антуна Тасато пок. Ивана којег је убио Антун Кулиновић, те се списи такође достављају генералном провидуру у Задар.²⁷⁴

Понекад је гаранција сусједа или пријатеља, уз изјаву кривца, доносила мир међу завађенима. Симо Петра Петрова гарантује за ухапшеног Митра Шиндика да неће узнемиравати Бошка и Сава Брајовића.²⁷⁵

Можемо рећи да крађе у овом селу није ни било. Крађа три ћебета, насилно узимање једног ножа, затим дубровачком поданику Иву Влаха Ђупића једне пушке и крађа два коња је занемарујући број крађа, за период од једног вијека,²⁷⁶ па и када би оване додали и неколико случајева задржавања урода са земљишта од стране закупаца власницима.²⁷⁷

На основу архивске грађе из Архива Херцег-Новог дато је максимум података, можда чак и на уштрб саме композиције рада, о житељима села Мојдежа у XVIII вијеку.

МАНАСТИР ПОДПЛАНИНА

У засеоку села Мојдежа, Подпланини, налазе се зарасли у шикару остаци споменика културе о коме и сами Мојдежани, па и они најстарији, веома мало знају. То је манастир Подпанина²⁷⁸ или боље рећи метох.²⁷⁹

Манастир Подпанина је основан, највјероватније, доласком херцеговачких породица у овај крај. Овај манастир је метох манастира Косијерева код Велимља у епархији Црногорско-Приморској. Према предању, Косијерево, са црквом посвећеном Рођењу Богородице, потиче из прве половине XIV вијека. Године 1592. помиње се његов проигуман Дионисије. 1692. обновљена му је трпезарија, док се 1742. помиње живот са моштима св. Арсенија српског које су око 1920. г. пренијете у манастир Ждребаоник код Даниловграда. Много се помиње у XVIII вије-

²⁷⁴ АХ ПУМА, ССХII/II, 69.

²⁷⁵ АХ ПУМА, CLIX, 32 — 36.

²⁷⁶ АХ ПУМА, CLXIV, 12; CCLVIII/V, 30; ССХLVIII, 61 — 66.

²⁷⁷ АХ ПУМА, ССIX, 63, 64; ССХХIII, 53; ССХХIX, 218, 221; CCLX/V, 40.

²⁷⁸ Код Завода за заштиту споменика културе СР Црне Горе овај споменик регистрован је рјешењем број: 01-1339/1-61, 28. XI 1961. г. у књизи I, стр. 253 — 254, досије 127, као манастир Подпанина — врста црквене архитектуре.

²⁷⁹ Метох — у средњовјековној Србији: а) мала обрадива земља, б) сваки манастир или црква које су ктитори — дародавци приложили другом већем манастиру, в) свако имање неког манастира (цркве) које је удаљено од њега. — Рјечник српскохрватског књижевног језика, Нови Сад — Загреб, 1969. г.

Ми ћемо ипак употребљавати назив манастир како се води код Завода за заштиту споменика културе и како га помињу и Мојдежани.

ку. 1807. г. су га порушили Турци па га је 1817. године обновио хаџи Дионисије Добрићевац.²⁸⁰

У писмима Вука Поповића Вуку Караџићу наилазимо на вијести о неким догађајима у вези с манастиром Косијерево. Децембра 1847. г. Вук Поповић јавља Вуку Караџићу да је разговарао са калуђером из Кривошија који му је саопштио како у манастиру Косијерево, четири сата удаљеном од Грахова, има велики број „србуља“.²⁸¹

Нешто више података има у писму које је упућено за Беч априла, 1858. г. „Највише су страдали Бањани, Зубчани и Косијерево, из првог су калуђери у Дубровник, а из другог ево их у нашој невољи Бањи и ономадне овијема дође наредба од Књаза да се поврате у свој манастир или у Грахово, иначе не послушају ли упут, да ће их прогласити за одмјетнике и тако су јучер пошли у Грахово. Игуман Косијерева је један паметан и честит човјек, зове се Теодосије Мишковић. Велики мал има и у њега су Турци велику вјеру имали.“²⁸²

Крајем априла дознајемо да се игуман склонио код стоке у једној колиби у Кривошијама.²⁸³

У писму од 13. I 1804. пише Поповић: „Ваљани игуман Теодосије Мркојевић ту недавно умро је у Мостару. Неки кажу да су га Турци отровали.“²⁸⁴

Као што је манастир Косијерево био на граници Црне Горе и Херцеговине, тако се и његов метох Подпланина налазио на граници атара села Мојдежа и Ратишевине.

До сада је о овом манастиру нешто више објављено, сем неких узгредних напомена, у Шематизму православне епархије Бокоторске, Дубровачке и Спичанске за 1883. г., гдје можемо прочитати: „Метох (оспизио) Планина — Проведитор млетачки Карло Пизани писмом 19. Октобра 1712. потврђује игуману Метоха Планине О. Исаји Витимировићу, да ужива нешто винограда и стабала, што га је Метоху даровао 16. Марта 1709. неки главар Калисто Диодати, који виноград да се налази у селу Сушћепану, мјесту Песенар код Ерцегновог.

Пречасни Прото Хр. Лумбардић каже, да околни народ о овом метоху овако, прича: виде се и данас развалине од 4 ћелије и 1 пећи на бившег манастирића, да га је градио, не зна се право које године, неки О. Мелентије Андрић, родом из Мојдежа, калуђер М. Косијерева у Ерцеговини. Памте и данас старци да, када г. 1806. Французи са Конављанима ратујући противу Руса и Црногораца попалише села, осташе тада ћелије непозлијебене.

²⁸⁰ Петковић др Р. Владимир, Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа, Београд, 1950, стр. 152.

²⁸¹ Вукова преписка, Књига VII, Београд, 1913, стр. 55.

²⁸² Исто, стр. 327.

²⁸³ Исто, стр. 333.

²⁸⁴ Исто, стр. 444.

Потоњи калуђери који је ту живио, да се звао О. Никодим Лазаревић из Мокрина. Около тих развалина да се и данас налазе 4 комада земље, које калуђери Косијеревски дају под закуп. Нема трага, да је ту била црква; него, пошто се метох налазио на граници између Ратишевине и Мојдежа (у којем пошљедњему мјесту има и данас засиок звани Подпланина), калуђери косијеревски служили су по црквама ових села. — У оближњем пак селу Сушћепану, нема данас земљиште Песенар; али, вели народ, да се тако звала некад данашња неодјелима земља Расточна главица и као да је ту било опште укопалиште.²⁸⁵

Повод за објављивање у Шематизму о овоме метоху сигурно је наведени докуменат о коришћењу земљишта на мјесту званом Песенар у Сушћепану.²⁸⁶

Изгледа да је овдје дошло до погрешног тумачења документа. У херцеговском Архиву налази се уговор сачињен 16. марта 1709. г. између калуђера Исаија Витомировића и Калиоста Диодати о продаји земљишта у Сушћепану на мјесту Језевак.²⁸⁷ Како се ради о истим лицима, као и датуму, то је могуће да је провидур потврдио уговор о продаји, што је било уобичајено, али никако не може бити говора о поклону.²⁸⁸

Калиосто Диодати и чланови његове породице јављају се током читавог XVIII вијека у архивској грађи Архива Херцег-Новог.²⁸⁹

²⁸⁵ Шематизам православне епархије Бокотгорске, Дубровачке и Спичанске за годину 1883. Задар, 1883, стр. 33, 34.

Оспицио, кућа за странце и путнике, Др Албин Вилхар, Речник италијанско-српскохрватског језика, Београд, 1957.

Због чега је овдје употребљен овај назив није могуће дати одговор, а не даје нам ни документација из које се никако не може правдати назив оспицио за овај метох.

²⁸⁶ АХ — Архив цркве топањске, година 1882, док. 62.

²⁸⁷ Назив Језевак као и Песенар непознати су сада и раније. Најјвероватније су оба назива погрешно написана од стране млетачких чиновника.

²⁸⁸ АХ ПУМА, Књига 9, лист 56.

²⁸⁹ На предлог Калиоста Диодати извршена је запљена ствари Анђи Премовој, 26. IV 1706. г. Калиоста Диодати пок. Петра Санта сачинио је уговор о доживотном издржавању са својим сином Петром, 1. III 1716. г. Седам година касније даје изјаву о прђији коју је донијела његова жена, а исте године поништава и поклон који је дао кћери Антонији приликом вјенчања са Антониом Киполини у Венецији. Изгледа да је у породици Диодати дошло до неспоразума, јер жена Калиоста Арсола тражи од мужа алиментацију и исплату кривице за неку кућу. Истовремено наређено је њеном сину да изврши обавезу издржавања према мајци.

У каквом је сродству Борђе Диодати, дугогодишњи геометар у Херцег-Новоме, са Калиостом није било могуће утврдити.

1747. године налазимо на капетана Изепа Диодати који посједује земљиште у Мојдежу, те провидур Бон наређује сељанима Мојдежа да не чине штете на земљишту Изепа Диодати. АХ ПУМА, XXI, 85; LXIV, 11; LXXV, 122, 132; LXXVIII, 99; LXXXIV, 2, 3, 18; LXXXVII, 18 — 20.

Десетак година након провидурове наредбе о слободном коришћењу поменуће земље од стране калуђера Исаија Витомировића издаје се од стране власти сасвим опречан налог којим се забрањује Исаију Витомировићу да користи земљиште у Сушћепану, које је својина капетана Петра Диодати (син Калиоста)²⁹⁰ Како је завршило спорење око земљишта у Сушћепану између Исаија Витомировића и породице Диодати није нам било могуће утврдити, али је вјероватно ријешено позитивно, јер се ово питање више не појављује.

Највјероватније да су овај манастир основали калуђери који су дошли заједно са осталим досељеницима. Није било могуће утврдити када је саграђен, односно када је завршена градња. Јер, из података које нам даје Ломбардић, манастир је био доста велик (4 ћелије и пекара).

Како је манастир био на граници села Мојдежа и Ратишевине, а није посједовао сопствену цркву, то је долазило до несугласица међу паросима, што се преносило и на сељане, те extra providur Vicenco Dona именовао је Зуана Абрамовића, капетана општине топаљске и Николу Горакућу, сердара крајине, да одреде којој парохији треба да припадне 13 породица које живе у Подпланини. Донесена је одлука да припадну парохији Ратишевине, јер је много ближа него парохија Мојдешка.²⁹¹

У другој половини XVIII вијека калуђере манастира Подпланине налазимо у пописима становника села Ратишевине. 1758. г. у овом манастиру живјело је 8 калуђера; 1763. г. 5, а 1771, 1772, 1778. и 1780. године их је три, док 1789, 1790. и 1793. године свега 2, а 1799. г. 4, и то 2 ћакона и 2 калуђера.²⁹²

Позната нам је неколицина калуђера овога манастира. То су већ помињани Исаије Витомировић и Мелентије Андрић, затим Данило Перовић, Андрија Косијер, Јаков Краљевић, Паво Андрић, Лука и Исаије Дучић, Василије Бурић, Мајо Требињац, Данило Косијер и калуђер Никанор.²⁹³

Поменути калуђери живјели су као и остали становници села. Мориле су их исте бриге и проблеми. Куповали су, продавали или поклањали некретнине, зајмивали и дуговали, због своје или својих сусједа пријеке нарави сукобљавали се па и судили.

Тако Исаије Витомировић дугује 2 златна цекина Вуку Јовановићу из Ратишевине.²⁹⁴ Исти калуђер дошао је у сукоб са

²⁹⁰ АХ ПУМА, LXXV, 142.

²⁹¹ АХ ПУМА, CXCVI, 5, 6.

²⁹² АХ Топаљска комунитад, I, 10, 11, 41, 77, 95, 129, 151, 210, 238, 254, 263. У години 1758. и 1763. у попису Мојдежа помиње се „калуђер Мијо — душа 2“. Сигурно су ово калуђери овога манастира, иако налазимо калуђере овога манастира тих година уписане у списак становника села Ратишевине.

²⁹³ 1789. г. пише Никанор, а 1790. г. Никанур.

²⁹⁴ АХ ПУМА, LXXVIII, 69.

својим сабратам калуђером истог манастира Данилом Перовићем на којег се жали властима да га је вријеђао и да жели да му отме неке предмете.²⁹⁵

Јаков Краљевић из Мојдежа вријеђао је и нанио озљеде калуђеру Витомировићу због чега је вођен и судски спор,²⁹⁶ док Вукашин Петра Радија из Пода обуставља парницу против истог калуђера.²⁹⁷ 1725. г. Исаије Витомировић све своје покретно и непокретно имање, послје своје смрти, оставља манастиру Савини, посебно наглашавајући и једну ћелију коју је саградио властитим новцем у манастиру Подпланини.²⁹⁸ Навјероватније да је, поред поменуте ћелије и земљишта, манастиру Савини остављен и дио млина о којем говори много година касније, тј. 1771. у писменој изјави коју је дао Милутин пок. Јована Радојева из Мојдежа, тврдећи да му је познато да је прије 50 година Петар Буров, речени Бурановић, zaloжио калуђеру Исаију Витомировићу 1/4 млина за брашно, за 120 лира.²⁹⁹

Сасвим је природно да је Мелентије Андрић остао у сјећању као оснивач, односно градитељ овога манастира, као што нам саопштава Христифор Ломбардић, с обзиром да је он био родом из Мојдежа, а вјероватно је и доградио дио манастирских зграда. Манастир се, односно његови калуђери помињу већ 1702. г., а на молбу Данила Андрића, поп Мићо Сабљичић, парох села Ратишевине, 1796. г. дао је изјаву да је Мелентије Андрић умро 29. XII 1796. г., те никако не можемо прихватити да је он основао овај манастир.³⁰⁰

Мелентије Андрић затворен је заједно са Божом Квекићем, највјероватније по повратку из Херцеговине, јер су оба пуштена из затвора чим су им прегледане ствари и установљено да немају никаквих недозвољених писама, односно докумената. Обавјештавајући о овоме провидура Херцег-Новога, из Котора јављају да се строго прегледају путници из Турске и Дубровника, а посебно калуђери.³⁰¹

Калуђер Мелентије, заједно са својом родбином, 1758. г. продао је неко земљиште у Ратишевину,³⁰² а 1771. г. не признаје Јову Вујовићу потраживање од 546 лира, те заједно са својом мајком и браћом води и спор са Вујовићем.³⁰³

²⁹⁵ АХ ПУМА, LXXV, 94.

²⁹⁶ АХ ПУМА, XLIX, 10.

²⁹⁷ АХ ПУМА, LXXXVII, 34.

²⁹⁸ АХ ПУМА, LXXXVIII, 130, 131.

²⁹⁹ АХ ПУМА, CCXXII, 402, 407.

³⁰⁰ АХ ПУМА, CCCIX, 92.

³⁰¹ АХ ПУМА, CCXXXI, 90.

³⁰² АХ ПУМА, CCXXVII, 131.

³⁰³ АХ ПУМА, CCXLIII, 11.

Земљу Кузмана Јанића из Ратишевине калуђер Мелентије незаконито је присвојио, те му је наређено да је одмах напусти у корист власника.³⁰⁴

Као један од потписника молбе, коју је 1701. г. поднио народ херцеговског краја млетачком Сенату, јавља се и поп Косијер. Не може се са сигурношћу утврдити, али прије јесте него није, да је поп Андрија Косијер везан за живот и рад манастира Подпланине.

И поп Андрија оставио нам је трага о себи због послова које је водио око имовине. Тако се 1705. г. јавља о некој процјени извршеној између њега, Мића Никичевића и Рада Калуђеровића, а неколико година касније извршена је процјена штете која је настала на његовом земљишту.³⁰⁵ Вуко Сикимић држао је под закуп земљу попа Андрије, али га је у коришћењу ометао Стијепан Бошковић.³⁰⁶ Свом закупцу дуговао је поп Андрија 9 цекина које му је исплатио Петар Рогих, вјероватно дужник попа Андрије.³⁰⁷

Изгледа да је поп Андрија стигао у овај крај као зрео човјек, јер већ 1722. г. његова удовица Стане уступа цркви Св. Спаса у Топлој неке некретнине,³⁰⁸ а исте године продаје неке некретнине Илији и Петру Јововићу из Топле за 30 цекина.³⁰⁹ Управа цркве Св. Спаса морала је ово земљиште бранити од Топљана: Добрине Сикимић, Јована Магазиновића, реченог Путниковића, Стијепана Николина и Василија Драшковића, којима је 1724. г. наређено да не дирају бивше земље попа Андрије Косијера.³¹⁰ Да ли се ради о истој земљи или о другом земљишту из наредбе мјерачу Диодатију да премјери земљиште које је удовица попа Андрије Косијера продала цркви Св. Спаса у Топлој, немогуће је било утврдити.³¹¹ Поп Андрија је имао земље и у Каменоме, јер његови насљедници траже да им предају одређени дио плода закупци њихове земље Петар Стијепчић и Петар Кујачић.³¹² Због земље у Каменоме насљедници попа Андрије 1727. г. воде спор са Марком Лазаријем.³¹³

Данило Косијер остао нам је познат по томе што је имао неки конфликт са старјешиним манастира Савине, а у вези с земљом коју је Исאיје Витомировић поклонио манастиру. Најприје се калуђер Данило жали на старјешину манастира

³⁰⁴ АХ ПУМА, ССХL/II, 42.

³⁰⁵ АХ ПУМА, ХХI, 40; ХХХI, 93.

³⁰⁶ АХ ПУМА, LXXV, 29.

³⁰⁷ АХ ПУМА, LIИ, 39.

³⁰⁸ АХ ПУМА, LXXV, 77.

³⁰⁹ АХ ПУМА, LXXV, 82, 83.

³¹⁰ АХ ПУМА, LXXVIII, 92.

³¹¹ АХ ПУМА, СII, 227.

³¹² АХ ПУМА, LXXXIV, 28.

³¹³ АХ ПУМА, XCV, 24, 25.

Савине, Арсенија Абрамовића, да хоће да му узме неко земљиште, затим он, у име старјешине манастира, опозивље неки мандат да би, на крају, на основу тужбе Абрамовића, калуђер Данило био позван на суд. Највјероватније је, да су се два манастира, Савина и Подпланина, односно њихове старјешине, нагодиле око коришћења земљишта које је покојни Исаије Витомировић, калуђер манастира Подпланина, својевремено поклонио Савини.³¹⁴

Висарион Сабљичић 1765. године, исто као и његов сабрат Витомировић, поклања по својој смрти манастиру Савини своје некретнине у Мојдежу, с тим да у старости и болести буде његован у манастиру Савини.³¹⁵

Одлуком ванредног провидура Зан Марије Дона која је потврђена одлуком од стране генералног провидура у Задру, 26. IV 1746. г. дато је право својине на 1 уљани млин који је саградио у својој кући у Подпланини Висарион Сабљичић.³¹⁶ Овај калуђер, највјероватније игуман манастира Подпланине, 1771. г. у име свих калуђера овог манастира одриче се 1/4 млина, званог „Јажа“, за 120 лира у корист Јова пок. Петра Бурова Ивановића, званог Бурановић.³¹⁷

Да није Симо Дјевеница незаконито користио земљиште калуђера Јакова Краљевића, Пава Андрића и осталих калуђера овог манастира, не би нам било познато да су половином XVIII вијека ови калуђери живјели у манастиру Подпланини.³¹⁸

За калуђере Исаија Лучића и Луку Лучића сазнајемо на основу захтјева за наплату 20 цекина које је дуговао Исаије Лучић Андрији Фонтани, а овај их тражи од калуђера Луке Лучића као Исаијовог наслједника, 1777. г.³¹⁹ Исто тако, проигуман манастира Подпланине Василије Бурић дуговао је 4 цекина Петру Бјеладиновићу из Херцег-Новога, 1761. г.³²⁰ Шездесетих година калуђер Мајо Требињац живио је такође у овом манастиру, јер му се 1762. г. наређује да не узнемирава попа Јова Милановића, главара села Бүра Брајевића, као и остале селане.³²¹

³¹⁴ АХ ПУМА, LXXXIV, 49; LXXXIII, 59. У архивској грађи из овога времена наилазимо и на Стефана Михаиловића, реченога Косијера из Топле, највјероватније рођака поменутих Косијера, који је 1721. г. уступио сердару Николи Кеџовићу и Гаврилу Станићу неко земљиште у Љутом потоку, LXXV, 58, 65.

³¹⁵ АХ ПУМА, ССХVIII, 160, 161.

³¹⁶ АХ ПУМА, књига 30 — 11.

³¹⁷ АХ ПУМА, књ. 31 — 120, 121. Ради се о истом дијелу млина који је Бурановић много година раније за 120 лира заложии Исаију Витомировићу.

³¹⁸ АХ ПУМА, ССЛVIII/V.

³¹⁹ АХ ПУМА, ССЛX/I, 8.

³²⁰ АХ ПУМА, ССIX, 10, 14.

³²¹ АХ ПУМА, ССIX, 40.

1763. г. калуђери овог манастира купили су неко земљиште у Подпланини од малољетне дјече пок. Мата Мирковића из Топле за 186 златних цекина.³²²

Из малобројних докумената, која нам оставише за собом житељи манастира Подпланине, сазнасмо да су живјели као и остали житељи овога краја у то доба, бавећи се земљорадњом, млинарством, купујући, продајући земљиште, дајући новац на зајам и сами се задужујући; живјећи мирно са својом браћом у самом манастиру и са својим сусељанима или долазећи са њима у сукоб.

Са сигурношћу знамо да је овај манастир, односно метох манастира Косијерева, битисао и да су његови калуђери дјеловали у овом крају током читавог VIII вијека, да је поред земљишта, које је посједовао не само у Подпланини и Ратишевину него и у другим мјестима, имао и млин, да је имао више ћелија. По свему судећи, калуђери су били доста добро стојећи, што значи да је и сам манастир могао и даље опстати. Није било из економских разлога да манастир и даље не дјелује и да у њему не живи одређен број калуђера, сем уколико у рату са Французима није попаљен и разрушен. Манастир Косијерево појављује се као власник земље све до 1933. г., односно аграрне реформе,³²³ те није било економских узрока за престанак рада манастира и једини могући узрок је да је манастир страдао у пожару који је нехотично изазван, и то највјероватније првих десетина XIX вијека.

Данас на постојање манастира Подпланине подсјећа нас назив „Калуђерска улица“ која води поред кућа Андрића, од Поробића до цркве Св. Тројице, као и назив земљишта „кућелија“, поред рушевина које су зарасле у шикару не даје нам могућности да приђемо и извршимо снимање овог споменика културе.³²⁴

Прегледом бројне документације за XVIII вијек у Архиву Херцег-Новог може се закључити да су сва насеља, па и Мојдеж, тада, живјела истим начином живота и да су их тиштите исте тешкоће. Као у свакој средини, насељу, граду и селу, гдје живот тече пуним током, често је долазило и до сукоба

³²² АХ ПУМА, књ. 86, 21 — 23.

³²³ АХ, општина Херцег-Нови, 1933. г., бр. 2360 од 9. маја. Управа манастира Косијерево обавјештава Општински суд да ће управитељ јеромонах Глигор Радуловић, 20. маја, доћи и да га на Игалу сачека Јово Радман који држи манастирску земљу.

³²⁴ Потребно је извршити истраживања у манастиру Косијерево да би се сазнало када и зашто је престао живот у овом манастиру. Треба истаћи да су у рату са Французима биле попаљене куће Андрића које су око 100 m удаљене од манастира, те је могуће да је тада страдао. Неопходно је извршити уклањање растиња и снимање остатака овог манастира.

међу људима, вријећања, до брзе и неразумне употребе оружја, што је имало за последицу убијање и међу браћом и рођацима. Лажно свједочење, дуговање и парнице вођене због неплаћеног дуга, узурпирање земљишта, силовање и отмица дјевојака, морале су бити попутне животне појаве и у овом селу, нарочито у то вријеме, у вријеме досељавања, пресељавања, борбе за најмањи комад, чак и посне земље-крша, борбе за голи живот. Подсјетимо се да се ове појаве јављају и у мирном и срећеном времену, јер сукоби међу људима избијају због различитих повода и узрока, па често по завршетку сукоба и самим актерима је несхватљиво зашто је до сукоба морало доћи.

Потребно је посебно нагласити да су од свих догађаја, који су се у Мојдежу дешавали прије два вијека, остали записани и тако нама познати само они који су захтијевали интервенцију суда добрих људи, главара села, млетачких власти и судова. Наши бројни и бројни преци који су тихо и мирно живјели и који, било својом или туђом кривњом, нијесу долазили у сукоб са братом, стрицом, сусједом, властима и другима, нијесу нам, на жалост, оставили трага о себи.

Summary

A SETTLEMENT IN THE REGION OF HERCEG-NOVI IN THE EIGHTEENTH CENTURY — MOJDEŽ ACCORDING TO THE DOCUMENTS OF HERCEG-NOVI ARCHIVES

Marija CRNIĆ-PEJOVIĆ

The end of the seventeenth and the complete eighteenth century present a tumultuous period in the past of Herceg-Novi area.

With the arrival of about 360 families with more than five and a half thousand people from Hercegovina and Crna Gora (Montenegro) tumultuous changes took place both among the settlers and the few natives.

According to the documents of Herceg-Novi Archives the life in most of the settlements ran in a more or less equal way, as the geographic, historic and social circumstances were common.

Our attention, this time, was attracted by the village of Mojdež, because it is one of the oldest, largest, and economically best developed, thanks to abundance of running water that enabled the work of numerous water — mills; there are also the remains of a cultural monument — the monastery Podplanina, almost forgotten.

As a settlement village Mojdež is for the first time mentioned on 8th July 1418.

In the early years of the eighteenth century the border between the Turkish Empire and the Venetian Republic ran through the village.

In the course of two centuries the population of the village was about 550.

The main economic branch was agriculture and live — stock breeding.

Mojdež is a village of watermills. In the eighteenth century there worked ten grain mills, two oliveoil mills, as well as two heavy-cloth rolling-mills.

Livestock trade due to the position of the village must have been more developed than the preserved archive material shows.

Through the nearest houses of the village are at a half an hour's distance walk from the sea shore, 15 or so men from the village went to the sea in the course of the eighteenth century.

Most of the preserved material tells us about buying, selling or giving as a gift some land, as well as about usurping of a piece of somebody else's land, or the damage caused by the livestock in a field.

The settlers were given some land by the decision of the Venetian Senate: 20 campi to each chief and 4 to each family. Because of the lack of land, in particular cultivable, many families were not given any, and the life of the majority of the villagers was hard. Due to such economic position many of the inhabitants of Mojdež fell in debt and could not pay back their debts so there issued quarrels and lawsuits.

Many of the quarrels were settled by the courts of good people and the purpose of those was rather to put an end to the quarrel than to

punish anybody. The sentences of those courts, dealing with usurped land, unpaid debt, insult or physical assault and battery, were affirmed and allowed by the Venetian governer of Herceg-Novi and then became valid.

A family might have consisted of as many as 18 members, but such were few. Most of the families, over 70%, had fewer than 8 members so that we could hardly speak about extended family groups.

Woman in this period and region had more rights than one would expect. She was the owner of her dowry and in that way, to a certain degree, was economically provided. She had the right to buy, sell or give as a gift real estate, give money on loan and make debts in her own name. All this was done even by some married women, but they seem to have been those popularly called men-like women.

Some charges because of rape tell us that the victims had no prejudice against such charges, but it also looks likely that the accused did not get the deserved punishment.

Nowdays in the part of the village named Podplanina there are, covered with underbush, the remains of the monastery Podplanina, a law protected cultural monument.

This monastery was probably founded by the monks from monastery Kosijarevo, who came with the other migrants in the last years of the seventeenth century, settled in Mojdež and built a monastery, that is a cloister of four cells, bakery and a mill. They are for the first time mentioned in a census in 1702, when there were 13 of them, while there were only two, that is four, towards the end of the century.

The monks of the monastery: Isaije Vitomirović, Melentije Andrić, Visarion Sabljčić and the others lived the same as the rest of their neighborhood. As they were real estate owners, they were buying, selling or giving it as present; they made debts or gave money on loan, they insulted somebody or were insulted and went to law — courts.

In the early nineteenth century the monastery was, probably, destroyed during some war or burnt down, as the economic problems could not have been the reason for the monks to leave the monastery at Podplanina and give up their activities there.

To our day there have been kept the records about the life of the population of Herceg-Novi region in the eighteenth century, in this case in the village of Mojdež, based on the material which deals with the events that demanded the intervention of the court of good people, the chiefs of the village, Venetian authorities and courts, to settle the quarrels.

Those numerous ancestors of ours who lived quietly and peacefully, who did not get in conflict either with their brother, uncle, neighbour, authorities or anybody else, have unfortunately remained unknown to us.